

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Jan Mareš

„Ústecký masakr“ v sudetoněmecké kultuře vzpomínání

The Massacre of Aussig in sudetengerman memory culture

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr., Jan Randák, Ph.D

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 7. srpna 2015

.....
Jan Mareš

Klíčová slova (česky)

31. červenec 1945, masakr, sudetští Němci, kultura paměti, kolektivní paměť, místo paměti, historické vědomí, Most Edvarda Beneše, Ústí nad Labem, Aussig, Aussiger Bote, odsun

Klíčová slova (anglicky):

31. July 1945, massacre, Sudeten Germans, memory culture, collective memory, sites of memory, historical consciousness, Edvard Beneš Bridge, Ústí nad Labem, Aussig, Aussiger Bote, population transfer

Abstrakt (česky)

Bakalářská práce „*Ústecký masakr v sudetoněmecké kultuře vzpomínání*“ popisuje vývoj úlohy tzv. „Ústeckého Masakru“ v kultuře paměti ústeckých sudetských Němců soustředěných kolem původně pomocného spolku Aussiger Hilfsverein. Tento vývoj je vymezen lety 1945 – 1973, během nichž se ustavily formy vzpomínání známé z dnešní doby. Na základě teoretických prací Aleidy Assmannové, Jörna Rüsen a dalších je popsán vývoj této kultury paměti, především postupný přechod od komunikativní, přes kolektivní ke kulturní paměti a formy instrumentalizace a aktualizace těchto událostí u sudetských Němců.

Abstract (in English):

Bachelor Thesis „The Massacre of Aussig in Sudeten German memory culture“ describes the role the so called „Massacre of Aussig“ had in the memory culture of the Sudeten Germans from Ústí region, organized around the Aussiger Hilfsverein. This development is delimited by the years 1945 – 1973. In this time period, the major forms of remembrance used until this day had established themselves. This description of development of memory culture, especially the gradual of communicative memory into collective and cultural memory as well as methods of instrumentalisation and actualization of these events is based on theoretical works of Aleida Assmann, Jörn Rüsen and others.

*Na tomto místě bych velmi rád poděkoval vedoucímu práce PhDr., Janu Randákovi, Ph.D
za odborné vedení a cenné rady v průběhu nelehkého vzniku této práce.*

*Chci poděkovat ale také Ústečanům Güntherovi a Heinzovi Gierschickovým, Karin Wende-
Fusch, Brigittě Gottmann a dalším za podnětné rady a poučné hovory.*

*Práce by také nemohla vzniknout bez odborných rad Elisabeth Fendl, Ingrid Sauer,
profesora Andrease Otto Webera a Petra Karlička.*

*Především ale musím poděkovat své matce, Pavlíně Marešové, za láskyplnou podporu při
ne vždy hladce probíhajícím studiu.*

Obsah

Úvod	8
Stav výzkumu	14
Zdroje.....	16
1 Kdo jsou sudetští Němci	17
1.1 Vývoj sudetoněmeckých organizací v krátkosti	21
1.2 Ústečtí sudetští Němci	23
2 Co víme, že nevíme.....	24
2.1 Lidské zdroje.....	24
2.2 Základní shrnutí	26
2.3 Možné verze.....	28
2.4 Počet obětí.....	31
2.5 Aktéři	32
2.6 Shrnutí.....	33
3 Od odsunu k vyhlášení Schirmherschaftu	35
3.1 Konec dobrodružství, začátek vzpomínání	37
3.2 Lidická ekvivalence	38
3.3 Významná návštěva	41
3.4 Pod záštitou města a státu	43
3.5 Shrnutí - První léta vzpomínání	43
4 Vznik symbolu (1955 – 1973).....	46
4.1 Ustálení v kolektivní paměti	49
4.2 Debata o promlčení	50
4.3 Druhé Lidice podruhé	51
4.4 Ikonizace	53
4.5 Most jako místo paměti.....	54
4.6 Shrnutí.....	56
4.7 Vývoj po roce 1973.....	57
Závěr.....	59
Prameny	60
Literatura	61
Přílohy	64

Seznam zkratk

SZ	Süddeutsche Zeitung
SdZ	Sudetendeutsche Zeitung
AB	Aussiger Bote
SL	Sudetendeutsche Landsmannschaft

Úvod

„Flucht und Vertreibung“ lze česky přeložit jako „útěk a vyhnání“. Zatímco v Česku se jedná o dvě podstatná jména spojená spojkou, v Německu jde o pojem, šifru,¹ do které je zakódován největší novodobý přesun obyvatelstva v dějinách Evropy. V České Republice tolik debatovaný odsun Němců byl pouze jeho součástí. Odehrával se v rozpětí několika let, v různých zemích a za různých podmínek a postihl přes deset milionů lidí. Zatímco někteří utíkali sami, jiní byli státními orgány organizovaně odsunuti. Pro některé se cesta obešla bez incidentů, jiní již takové štěstí neměli. Toto a mnohem víc je obsaženo v košatém termínu „Flucht und Vertreibung“. V této nesourodé směsi se etablovalo několik událostí, které průběh celého „útěku a vyhnání“ v průběhu uplynulých 70 let ilustrovaly. Je to například potopení parníku Wilhelm Gustloff, během něhož zahynulo přes 13 000 uprchlíků z Východního Pruska, nebo vyhlazení malé obce jménem Nemmersdorf, kde sovětské jednotky jako první vstoupily na německé území.

Za jeden z takových symbolů platí v odborných pracích a médiích rovněž „Ústecký masa Podle Evy Hahnové a Hanse Heininga Hahna patří v Německém vzpomínání na vyhnání „Ústí“ vedle „Nemmersdorfu“ a „Brna“ k nejznámějším symbolům obecně.² Ve sborníku vydaném Univerzitou Giesen „*Die mediale Inszenierung von Massakern*“³ dokonce odborný asistent této univerzity Thomas Kailer kategoricky tvrdí, že Ústí se v debatách o vyhnání objevuje *vždy* (kurzíva v originále) jako „příklad s velkým P“ (*das Beispiel*). Všichni tito zmínění autoři pak události z 31. července 1945 interpretují v kontextu německé kultury vzpomínání, za jejíž organickou součást zřejmě sudetoněmeckou kulturu vzpomínání považují.

Během svého mládí v Ústí nad Labem jsem si nemohl nepovšimnout pravidelných návštěvníků Mostu Edvarda Beneše, kteří zde vždy 31. července pronášeli projevy a házeli květiny do vody. Během svého pobytu Erasmus v Mnichově jsem se s mnohými z nich osobně seznámil. Kromě zjištění, že se nejedná o bubáky, které mi popisovali moji rodiče, jsem si všiml i faktu, že tito lidé mají vlastní náhled na 31. červenec, na ústecké dějiny, či obecně na sebe samé jako sudetské Němce. Literatura k tématu sudetských Němců se většinou různými *Heimatgruppen* příliš nezabývá, oproti *Gesinnungsgemeinschaften* (tedy Ackermann

---

¹ BEER, Mathias, ‚Flucht und Vertreibung‘. Eine Streitgeschichte. In: Haslinger, Peter u.a. (Hg.): Diskurse über Zwangsmigrationen in Zentraleuropa. Geschichtspolitik, Fachdebatten, literarisches und lokales Erinnern seit 1989. München 2008, S. 261

² „Aussig“ als deutsches Symbol, http://www.bohemistik.de/aussig5main.html#_edn5 (27. 7. 2015); podobnou argumentaci lze také najít v (Henning Hahn & Hahn, 2010), s. 66

³ Christine Vogel (Hg.): Die mediale Inszenierung von Massakern, 16. bis 21. Jahrhundert, Frankfurt am Main, 2006

Gemeinde, Seliger Gemeinde a Witikobund) jim není přisouzena role samostatných aktérů.⁴ Podobně u výše zmíněných autorů nejsou tyto skupiny zvlášť diferencovány.

V této práci bych chtěl vylíčit pohled jedné takové skupiny, tedy ústeckých sudetských Němců soustředěných kolem *Hilfsverein Aussig* a listu *Aussiger Bote*, na „Ústecký masakr“. Mým původním záměrem bylo prozkoumat celou epochu od roku 1945 až do dnešní doby. Během výzkumu jsem však zjistil, že jde o příliš velký časový záběr. Především po roce 1990 se objevuje množství nových uskupení a okolností, které byly zatím zpracovány pouze okrajově, nebo vůbec.⁵ Jejich poctivé zpracování, nutné pro komplexní obraz kultury paměti v 90. letech, by vydalo spíše na doktorskou práci. Soustředil jsem se tedy na epochu 1945 – 1973, tedy od samotného „Ústeckého masakru“ do vzpomínkového aktu v prosinci 1973. Právě v této době byla vytvořena současná forma vzpomínání na ústecké události, tedy vhažování květin a věnců do řeky z mostu.⁶

Jak tedy ústečtí sudetští Němci tyto události pojímali? Jakou roli hráli v jejich kolektivní paměti a v utváření jejich historického vědomí? Jsou dnešní vzpomínkové akty něčím, co probíhalo odjakživa? A byl vůbec pro sudetské Němce Most Edvarda Beneše vždy tím symbolem, za jaký je vydáván dnes? Právě tyto otázky chci v této práci zodpovědět.

Na úvod je třeba vysvětlit klíčové termíny, se kterými tato práce operuje. Definice sudetských Němců vychází pro potřeby této práce v podstatě z definice samotného SL. Podle jeho stanov je sudetským Němcem každý, kdo se přihlásí k cílům sdružení a stane se jeho členem. Jde tedy o vlastní označení této skupiny, nikoliv vnější. Tuto definici využívají manželé Hahnovi v *Sudetoněmeckých vzpomínáních a zapomínáních*.⁷ Termín sudetští Němci je však (především politicky) zatížen, a tak se v posledních dvou desetiletích používají i jiné, neutrálnější termíny. Jsou to již T. G. Masarykem používaní „Naši Němci“, dále „čeští Němci“, „Němci v Čechách“ a nakonec „německy mluvící obyvatelé českých zemí“. Vzhledem k důrazu, který je v této práci kladen na aktivní vzpomínání odehrávající se v rámci skupiny

---

⁴ Jistou výjimku představují příspěvky Elisabeth Fendl, která se zabývá muzejnictvím a fenoménem „Heimatstuben“, viz Fendl, Elisabeth: *Zur Ästhetik des Verlusts. Bilder von Heimat, Flucht und Vertreibung*. 1. Aufl. Münster: Waxmann Verlag, 2010

⁵ Mluvím zde především o *Heimatverband Aussig*, který je součástí Kulturního sdružení Němců v ČR; Jaroslav Otčenášek se tomuto sdružení letmo věnuje (Otčenášek J.: *Němci v Čechách po roce 1945*. Na příkladu západního Podještědí. Praha, Scriptorium a EÚ AV ČR 2006), aktivity tohoto sdružení na Ústecku jsou však zatím neprobádané.

Podobná situace je u skupiny nazývající se „Freundeskreis Sudetengau“

⁶ Stejně jako v roce 1973 se nemusí jednat o konkrétní Most Edvarda Beneše v Ústí, v uplynulých letech došlo například k tomuto vzpomínkovému aktu v Schöna an der Elbe Sasku, či ve Vídni.

⁷ Hahnová, Eva; Hahn, Hans Henning: *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*. : Votobia, 2002, s. 10

označující sama sebe za sudetoněmeckou, se mi přístup manželů Hahnových jeví jako nejvhodnější. Tato definice je dále rozvinuta v kapitole „Kdo jsou sudetští Němci?“, „Ústečtí sudetští Němci“ jsou podskupinou výše jmenovaných. Nejpřesnější označení by znělo „sudetští Němci sdružení kolem spolku *Hilfsverein Aussig* a jeho novin *Aussiger Bote*“, což je však příliš vyčerpávající označení.

V názvu práce je uveden „Ústecký masakr“. Takto dnes označují události nejenom sudetští Němci, ale i německá, a poměrně často česká historiografie. Protože je však ve sledovaném období „Ústecký masakr“ jen jedním z termínů používaných samotnými aktéry této práce, používám většinou neutrální termíny jako „ústecké násilnosti“ nebo „ústecké události“.

Kultura vzpomínání je jedním z plejády často se navzájem překrývajících a navzájem si konkurujících termínů tzv. *paměťových studií*, zabývajících se kolektivní (sociální) pamětí. Zkoumání kolektivní paměti zažívá v posledních desetiletích konjunkturu,⁸ americký historik Jay Winter hovořil již v roce 2000 dokonce o „memory boom“.⁹ Zájem o lidskou paměť není rozhodně otázkou posledních desetiletí. Pojem *kolektivní paměť* samotný pochází ze stejnojmenného pojednání francouzského sociologa Maurice Halbwachse nicméně pozornost historiků začala ve velkém poutat až v 70. a 80. letech 20. století, po narativním obratu, lingvistickém obratu a „smrti historie“.

Pomyslným otcem zakladatelem se stal Pierre Nora a jeho několikasvazkové *Lieux de mémoire*. Jeho koncepci však němečtí historici paměti shledali „*nostalgickou a kulturněpesimistickou*“,¹⁰ zdůrazňování míst paměti jako symbolů francouzského národního vědomí byl do Německa nepřenositelný. Jako odpověď vznikl neméně ambiciózní projekt Étienne François a Hagena Schulze, *Deutsche Erinnerungsorte*. Místa paměti v tomto pojetí už nejsou jen objekty, k nimž se vážou významy. Místem paměti může být i koncept nebo myšlenka. Například do prvního svazku přispěli již zmínění Hans Henning Hahn a Eva

---

⁸ Sabine Moller, Erinnerung und Gedächtnis, Version: 1.0, in: Docupedia-Zeitgeschichte, 12. 4. 2010, URL: http://docupedia.de/zg/Erinnerung_und_Ged.C3.A4chtnis?oldid=106409;
DVOŘÁK, Tomáš. Přepisování paměti. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014, s. 170

⁹Winter, Jay. "The Generation of Memory: Reflections on the Memory Boom in Contemporary Historical Studies." *Bulletin of the German Historical Institute* 27 (2000): 69-92

¹⁰ Hodnocení Christoha Corneliße, Christoph Cornelißen, Erinnerungskulturen, Version: 2.0, in: Docupedia-Zeitgeschichte, 22. 10. 2012

Hahnová s „Flucht und Vertreibung“ jako místem paměti.¹¹ Opět v Německu rozvinuli manželé Aleida a Jan Assmanovi koncepty kulturní paměti (kulturelles Gedächtnis) a kultury vzpomínání (Erinnerungskultur). Příčin tohoto obratu je vícero. Je reakcí badatelů na postupné umírání generace, která zažila Druhou světovou válku a Holocaust a mizení živých vzpomínek. Podobně stimulující byly i hluboké změny ve Střední a Východní Evropě na sklonku 80. let, které vedly k radikálním přeměnám „národního vyprávění“.¹²

Kultura vzpomínání, termín objevující se teprve v 90. letech v německém jazykovém prostředí jako Erinnerungskultur, je podle Hanse Güntera Hockertse „*souhrnný pojem pro celou množinu vědeckých i nevědeckých využití dějin na veřejnosti – za použití nejrůznějších prostředků pro nejrůznější účely*“.¹³ Podle Christoha Corneliše můžeme termín vnímat jednodušeji jako zastřešující pro všechny myslitelné formy vědomého vzpomínání na historické události, osobnosti a procesy, ať už jsou tyto formy rázu estetického, politického nebo kognitivního druhu.¹⁴ Oproti v Česku donedávna populárním konceptům „historického mýtu“ nebo „druhého života“ klade ale zkoumání kultury paměti důraz na aktivní instrumentalizaci historie, její zpřítomňování pro účely tvoření historicky podmíněné identity.

V českém jazykovém prostředí existují dva možné překlady termínu Erinnerungskultur, a to *kultura paměti* a *kultura vzpomínání*. Výraz *vzpomínání* je zpodstatněným slovesem, kladoucím důraz na změnu, proces, ve spojení *kultura vzpomínání* pak klade důraz na proces zpřítomňování minulého ve společnosti.¹⁵ Právě tento dynamický proces aktualizace a zpřítomňování, který se v rámci sledované skupiny na základě vnějších podnětů a toku času trvale přetváří, je pro mou práci klíčový. Proto tedy v názvu práce volím termín *kultura vzpomínání*. Výše zmíněná *Kolektivní paměť* jako koncept je pro mou práci méně použitelná. Kritici tohoto termínu, jmenovitě Reinhard Koselleck, tvrdí: „*Má teze je tato: Mohu si pamatovat jen to, co jsem sám zažil. (...) Každý člověk má právo na svou vlastní biografii, právo na vlastní minulost, kterou mu nemůže žádná kolektivizace, žádná homogenizace, vzít.*“¹⁶ Toto

---

¹¹ Eva Hahn, Hans Henning Hahn, "Flucht und Vertreibung", in: Deutsche Erinnerungsorte I, ed. Etienne Francois/Hagen Schulze, München 2001, S. 335-351

¹² MAUR, Eduard, Památná místa: Místa paměti ve vlastním (tj. topografickém) smyslu slova in:

MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*, Praha: Karolinum, 2014, s. 141

¹³ Citováno dle Christoph Cornelißen, Erinnerungskulturen, Version: 2.0, in: Docupedia-Zeitgeschichte, 22. 10. 2012, URL:http://docupedia.de/zg/Erinnerungskulturen_Version_2.0_Christoph_Corneli.C3.9Fen?oldid=106410

¹⁴ Tamtéž

¹⁵ SMYČKA, Václav, Vzpomínáme na vzpomínku: Kultura vzpomínání jako překlad a trvání, in:

MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám* [online]. Vydání první. Praha: Karolinum, 2014, s. 155 -157

¹⁶ Citováno dle: Assmann, Aleida: Das neue Unbehagen an der Erinnerungskultur : Eine Intervention, 1.Vyd., München: C.H.Beck, 2013, s. 18

je sice vědomě extrémní pozice, pro mou práci však termín kolektivní paměti používám podle Aleidy Assmannové, která ji používá pro popis specifického stádia kultury vzpomínání.

Sudetoněmecké formy vzpomínání totiž staticčnost a jednotnost nevykazují, naopak jsou značně fragmentované do různých podskupin (mezi nimi samozřejmě i ústecká podskupina), které mají své vlastní obsahy a formy vzpomínání. Některá pojednání, jmenovitě Thomas Kailer¹⁷ a jeho článek k tématu ústeckého masakru, svůj popis kolektivní paměti zasazují mimo časovou kontinuitu. Při popisu jednotlivých druhů *inscenace masakru* zde jako doklady ke správnosti interpretace figurují vedle sebe příklady z 50. let, 90. let, nebo roku 2006, bez postavení do kontextu se stavem historiografického výzkumu (který seriózně začal až v 90. letech) nebo s vývojem německé kultury paměti obecně. Vzniká tedy jakési bezčasí, ve kterém se kultura vzpomínání nemění a nereaguje na jakékoliv podněty. Takováto statická paměť se zřejmě lépe zpracovává a interpretuje, přesně tomu bych se však chtěl v práci vyhnout.

Pro popis proměnlivé a fluidní kultury vzpomínání se lépe hodí modely kolektivní paměti Aleidy a Jana Assmanna:

---

¹⁷Kailer, T., Gewählte Erinnerung. Die Vertreibung der Sudetendeutschen und die mediale Inszenierung des Massakers von Aussig vom 31. Juli 1945. In: Christine Vogel (Hg.): Die mediale Inszenierung von Massakern, 16. bis 21. Jahrhundert, Frankfurt am Main, 2006

	Komunikativní paměť	Kulturní paměť
Obsah	Historie v rámci autobiografické paměti, nedávná minulost	Mýtická historie, události v absolutní minulosti („in lilo tempore“)
Formy	Neformální tradice a žánry každodenní komunikace	Vysoký stupeň formalizace, komunikace ceremoniální
Média	Žijící, vtělená paměť, komunikace běžným jazykem	Zprostředkování skrze texty, ikony, tance, rituály a performance různých druhů; „klasický“ nebo jiným způsobem formalizovaný jazyk (jazyky)
Časová struktura	80 – 100 let, pohyblivý horizont 3-4 generací	Absolutní minulost; mýtická, prastará doba, „3000 let“
Účastnická struktura	difuzní	Specializovaní nositelé paměti, hierarchická struktura

*Kulturní a komunikativní paměť I*¹⁸

Sám Jan Assmann představený model popisuje jako ideální binární model, který nemůže zcela vystihnout moderní skutečnosti.¹⁹ Aleida Assmannová ve své práci *Geschichtsvergessenheit – Geschichtsversessenheit*²⁰ nabízí model trojstupňový. Komunikativní paměť je v tomto modelu paměť fluidní, ještě neustálené společnosti. Probíhá v ní (především mezigenerační) diskuze o významu a hodnocení různých událostí. Kolektivní paměť je pak jejím dalším stupněm, ve kterém paměť hraje důležitou roli v kulturním životě a jejímž prostřednictvím získávají členové společenství pocit sounáležitosti

¹⁸ Převzato z Assmann, J., Communicative and Cultural Memory, In: Erll, A., Nünning, A. (Eds.), *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook*, Berlin, New York, 2008, s. 117

¹⁹ tamtéž

²⁰ Assmann, A., Frevort, U., *Geschichtsvergessenheit – Geschichtsversessenheit. Vom Umgang mit deutschen Vergangenheiten nach 1945*, (Stuttgart 1999)

v měnícím se světě. Kulturní paměť je identická s konceptem Jana Assmanna. Model Aleidy Assmannové tedy mezi dva binární póly Jana Assmanna klade kolektivní paměť jako mezistupeň.

Jörn Rüsen pak jako komplementární, nikoliv konkurenční, staví svou interpretaci „historického vědomí“.²¹ Toto vědomí je pro jedince a skupiny nástrojem orientace v čase a v paměti. Historické vědomí oproti paměti interpretuje minulé události podle současných očekávání budoucího vývoje. Tento koncept tedy zdůrazňuje neustálou aktualizaci minulosti podle nových měřítek. Metodologicky se dále hodlám přidržovat především Aleidy Assmannové, která kromě metodologických a teoretických konceptů zpracovává také vývoj německé kultury vzpomínání, a to chronologicky.²² Koncept Jörna Rüsena ovšem využiji také.

Po úvodu následuje kapitola “Kdo jsou sudetští Němci“, která dále rozvíjí definici sudetských Němců a místa ústecké podskupiny v ní. „Víme, co nevíme“ je popisem samotného 31. července se zaměřením na neobjasněné okolnosti a průkaznost různých teorií a interpretací z čistě faktografického hlediska. Popis samotné kultury vzpomínání na ústecké události je rozdělen na dvě části. Jedna zpracovává vývoj od roku 1945 do vyhlášení Schirmherrschaftu nad sudetoněmeckou *Volksgruppe*, druhá část popisuje vývoj od tohoto vyhlášení až do roku 1973, kdy se etabluje hlavní forma vzpomínání na „Ústecký masakr“.

Stav výzkumu

„Ústecký masakr“ jako téma není půdou neoranou. Většina publikací a článků se však věnuje jeho faktografické stránce a možným vysvětlením nejasností. Zmínit je třeba Vladimíra Kaisera, ředitele archivu v Ústí nad Labem a Otfrieda Pustejovského, sudetoněmeckého historika, který odsun Němců sám zažil. Právě Kaiser a vedle něj i Tomáš Staněk²³ otevřeli toto téma v 90. letech serióznímu historickému výzkumu.²⁴ Monografie Otfrieda Pustejovského

---

²¹ RÜSEN, Jörn, How to make use of the past. Salient issues of Metahistory, in: The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa, Jg. 3, 2007, # 1,

²² ASSMANN, Aleida, Geschichte im Gedächtnis. Von der individuellen Erfahrung zur öffentlichen Inszenierung, München 2007

ASSMANN, Aleida: Das neue Unbehagen an der Erinnerungskultur : Eine Intervention, 1. Vyd., München: C.H.Beck, 2013

ASSMANN, Aleida, Die transformative Kraft des Erinnerns in: Das Geheimnis der Vergangenheit : Erinnern, vergessen, entschuldigen, vergeben, loslassen, anfangen, Jürgen Moltmann (Hg.). - Neukirchen-Vluyn : Neukirchener Theologie, 2012, S. 57-82

²³ STANĚK, Tomáš. Co se stalo v Ústí nad Labem 31. července 1945? *Dějiny a současnost*. 1990. Roč. 12, č. 2, s. 48 – 51.

²⁴ KAISER, Vladimír: Výbuch muničního skladiště v Krásném Březně a masakr německého obyvatelstva 31. července 1945, in *Dějiny města Ústí nad Labem*, Ústí n. L. 1995

„Die Konferenz von Potsdam und das Massaker von Aussig am 31. Juli 1945“,²⁵ je dosud nejobsáhlejší příspěvkem k tématu, ačkoliv zhruba polovina rozsahu je věnována hledání skutečných či domnělých souvislostí s vyjednáváním na Postupimské konferenci.

Zmínění autoři pak společně s bývalým ředitelem ústeckého gymnázia Janem Havlem vydávají v roce 2005 k příležitosti 60. výročí a odhalení pomníku na mostě brožurku „Stalo se v Ústí nad Labem 31. července 1945“,²⁶ která stručně shrnuje dosavadní stav bádání. Badatelské duo Staněk a von Arburg (Portmann) v témže roce vydalo dvoudílnou podnětnou studii k tzv. „Divokému odsunu“ a jeho možné organizování shora.²⁷ Rok 2005 také znamenal prozatímní konec badatelského zájmu o faktografickou stránku události. Téma této práce, tedy ústecký masakr v sudetoněmecké kultuře vzpomínání, není zcela nové. V roce 2006 byl ve sborníku „Bilder des Schreckens, die mediale Inszenierung von Massakern seit dem 16. Jahrhundert“ uveřejněn již zmíněný příspěvek Thomase Kailera.²⁸ Kromě již uvedených problémů, tedy chybějící temporality, je v práci implicitně předpokládána ucelenost a stálost sudetoněmecké kultury paměti. Jednotliví aktéři a skupiny zde nejsou nijak rozlišeni a to ani v čase. Je samozřejmě možné, že rozsah práce detailnější rozbor neumožnil.

Druhým, ještě kratším, příspěvkem je kapitola z monografie manželů Hahnových „*Die Vertreibung im deutschen Erinnern*“,²⁹ Stejně jako příspěvek Thomase Kailera přináší podnětné informace. Pojem *Erinnerungskultur* se sice v monografii často vyskytuje, zastupuje ale většinou pouze čistě úlohu deskripce úkonu vzpomínání. Koncept kultury paměti, tak jak je výše definován, však v knize uplatněn není. Ústecké události Hahnovi popisují v rámci *německé kultury paměti*. Především zde kriticky na základě výzkumu Otfrieda Pustejovského hodnotí interpretaci událostí v německých médiích.

---

²⁵ PUSTEJOVSKY, Otfried: Die Konferenz von Potsdam und das Massaker von Aussig am 31. Juli 1945. Untersuchung und Dokumentation. Herbig, München 2001

²⁶ HAVEL, Jan, KAISER, Vladimír a PUSTEJOVSKY, Otfried. Stalo se v Ústí nad Labem 31. července 1945. Ústí nad Labem : 2005

²⁷ ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění evakuace" německého obyvatelstva (květen až září 1945). (1. část: Předpoklady a vývoj do konce května 1945). Soudobé dějiny. 2005, roč. 12, čís. 3-4, s. 465-533; (2. část: Československá armáda vytváří "hotové skutečnosti", vláda je před cizinou legitimizuje). Soudobé dějiny. 2006, roč. 13, čís. 1-2, s. 13-4

²⁸ KAILER, T., Gewählte Erinnerung. Die Vertreibung der Sudetendeutschen und die mediale Inszenierung des Massakers von Aussig vom 31. Juli 1945. In: Christine Vogel (Hg.): Die mediale Inszenierung von Massakern, 16. bis 21. Jahrhundert, Frankfurt am Main, 2006

²⁹ HAHN, Henning Hans, HAHN, Eva: Die Vertreibung im deutschen Erinnern : Legenden, Mythos, Geschichte. 1. Aufl. 2010. Paderborn: Schöningh, 2010, s. 65 – 79

Zdroje

Pomyslným hlavním aktérem práce je sociální skupina kolem *Hilfsverein Aussig*, proto je mým primárním zdrojem periodikum vydávané od roku 1948 *Aussiger Bote*. *Hilfsverein* měl i vlastní archiv v mnichovské Liebherrstrasse, který byl však v roce 2007 v souvislosti s rozpuštěním spolku nejprve přesunut do Sudetoněmeckého domu, kde do roku 2013 sídlila redakce *Aussiger Bote*, a po rozpuštění této redakce měl být přesunut do oddělení „Sudetendeutsches Archiv“ v Bavorském hlavním státním archivu. Podle Ingrid Sauer však k tomuto nedošlo z důvodu osobních pŕetek mezi Horstem Prowinskym, dosavadním správcem tohoto archivu, a Karlem Heinzem Kralowcem, správcem dŕíve spŕízněného spolku *Heimatfreunde Aussig*. Výsledkem bylo uložení fondu v knihovně Collegia Carolina, ale podle všeho v omezeném rozsahu. Dokumenty o činnosti spolku a redakce, s výjimkou zápisů z výročních zasedání, jsou pouze z doby po roce 2000, většinou ještě pozdějšího data. Co se dochovalo v celku, je bývalá knihovna spolku, pamětní knihy ze společenských událostí spolku, fond obrazů, fond map, diapozitivy z výletů a několik VHS kazet. Celkově vzato je v tomto archivu jen málo využitelného, oproti tomu *Aussiger Bote* je k dispozici od ročníku 1948, přičemž většina jeho čísel je dostupná online, včetně obsahu jednotlivých čísel.³⁰

Bohužel takovýto obsah není k dispozici pro další sudetoněmecká periodika, což značně stěžuje možnosti vyhledávání. Zvláště *Sudetoněmecké noviny* svým značným rozsahem znemožňují detailní rešerše pro takto dlouhé období. Zdrojem k interpretaci jsou také knihy a brožury vydávané *Hilfsvereinem* nebo různými osobnostmi sudetoněmeckého kulturního a politického života. Během bádání ve fázi, kdy jsem shromažďoval materiály k vývoji až do roku 2015, jsem byl v kontaktu s pamětníky, konkrétně s jedinci z okruhu bývalého spolku *Hilfsverein Aussig* a jejich příznivců. Zde jsem načerpal cenné náměty. Bohužel až na Brigittu Gottmann se nikdo neodhodlal sdělovat vlastní postoje, názory a zkušenosti. Zejména bratři Heinz a Günther Gierschick, dlouholetí redaktoři a synové spoluzakladatele spolku Franze Gierschicka, mě neustále odkazovali na konkrétní články v *Aussiger Bote* slovy „tam je všechno“. K době, kterou zpracovávám, jsem relevantních, použitelných informací získal jen velmi málo.

---

³⁰ <http://www.heimatpresse-moe.de/das-archiv/aussiger-bote>

1 Kdo jsou sudetští Němci

„K termínům „Sudety, sudetští Němci“ chci ještě říci, že jsem již tehdy (kolem roku 1904) zdůrazňoval jednotu všech Němců ze Sudet. Dnes by se nám tato pozice mohla zdát přirozená a samozřejmá. Ve skutečnosti smýšleli téměř všichni sudetští Němci od pradávna v rámci historických korunních zemí, a proto mluvili o Němcích v Čechách, na Moravě a na Slezsku. Já jsem už však tehdy myslel na naší personální autonomii, již mělo být dosaženo a v jejímž rámci už terminologie korunních zemí neměla místo.“³¹

Dr. Franz Jesser, původce termínu „sudetští Němci“

Jak již bylo řečeno v úvodu, tato práce se řídí specifickou definicí termínu „sudetský Němec“. Toto definování má nejen praktický ráz (vymezuje se jím zkoumané pole), odráží také současnou historiografickou terminologii. Ačkoliv existovaly a existují tendence nazývat veškeré německy mluvící obyvatele Českých zemí jako sudetské Němce, je tento termín dle příležitosti nahrazován jinými, většinou přesnějšími termíny. Co má tedy plejáda termínů jako Sudetendeutsche (sudetští Němci), Sudeten (Sudety), Sudetenländer (sudetské země) vyjadřovat?

Citovaný Jesser chtěl na počátku 20. století pro veškeré německy mluvící obyvatelstvo v českých zemích vytvořit název, který by byl paralelou k již etablovaným „alpským Němcům“ a „karpatským Němcům.“³² „Sudetská provincie“ je geomorfologickou jednotkou, pod níž spadají Krkonoše, Orlické hory a Jeseníky. Geograficky tedy zabírala značnou část tehdy převážně německého pohraničí, ne však celé. Jak sám autor termínu později vzpomínal, měl tento jednotný název jím vysněnou jednotu Němců v pohraničí teprve pomáhat spoluvytvářet. Nešlo tudíž pouze o nomenklaturu ale o prosazení zcela nové kolektivní identity

---

³¹ Z paměti dr. Franze Jesserse Aus den Erinnerungen Dr. Franz Jessers. Aufgezeichnet von Arthur Herr, in: Stifter-Jahrbuch 3, 1953, s. 55, citováno dle „Wer sind die Sudetendeutschen?“ <http://www.bohemistik.de/sudetistikwer.html> (14.7.2015)

³² Označení „karpatské Němce“ je ze zeměpisného hlediska stejně nepřesné označení jako sudetští Němci. Jedná se totiž pouze o německy mluvící obyvatele Tater, které jsou jen malou součástí (byť nejvyšší) Karpatského oblouku. Pro německy mluvící obyvatele samotných Karpat se používají označení jiná (Sedmhradští Sasové, Němci z Dobrušky, atd.)

Kromě pragmatických označení jako Němci v Čechách/na Moravě/ve Slezsku existovaly i jiné možnosti sebeidentifikace. Německy mluvící obyvatelé se mohli označovat jako „Rakušané“ na základě své příslušnosti ke státnímu celku Rakouska. Po rozpadu tohoto státního celku se zformovaly celkem 4 německé provincie s názvy různé etymologie (vázané na korunní zemi – Deutschböhmen a Deutschsüdmähren; vázané na dominantní pohoří - Böhmerwaldgau a Sudetenland). Ačkoliv se jedna z provincií přímo jmenovala Sudetenland, nešlo o naplnění Jessersových idejí. Provincie se rozkládala pouze na území, kde fyzicky existovaly Sudety jako pohoří. Až během 30. let se tento termín dostal do širokého užívání v souvislosti se Sudetendeutsche Heimatfront, pozdější Sudetendeutsche Partei.

Podle Tobiasse Wegera byl právě termín „sudetoněmecký“ těmito *völkisch* hnutími využit jako „Kampfbegriff“, který zdůrazňoval jednotu všech Němců a příslušnost Němců z Československa k tomuto všenněmectví, v přímé opozici k identifikaci na základě zemské nebo státní příslušnosti.³³ Dominance tohoto termínu přichází v roce 1938, kdy SdP nejenže vyhrávala drtivě mezi Němci v Československu volby, ale také absorbovala Německou křesťansko-sociální stranu lidovou a Německý svaz zemědělců. Jedinou ne-sudetoněmeckou stranou tak zůstávali sociální demokraté z DSAP. Po mnichovském záboru pohraničí pak vyhlášení nové župy Sudetengau po správní stránce naplnilo Jesserovy snahy. Jednalo se o jediný správní celek v dějinách, který měl přívlastek „sudetoněmecký“.

K přijetí termínu sudetoněmecký a z něho vyplývající *völkisch* orientaci nakonec došlo i u sociálních demokratů, pod vedením do čela strany v roce 1938 zvoleného Wenzela Jaksche. Ten se v exilu ve svém spisu „Co přijde po Hitlerovi“ identifikoval s velkoněmeckými ideami, jejichž součástí mělo být i ponechání „Sudet“ v rámci Německa.³⁴ Tento obrat se odrazil i v pojmenování Jakschových sociálních demokratů - *Treugemeinschaft sudetendeutscher Sozialdemokraten*. To vzbudilo mezi některými sociálními demokraty odpor, vedoucí k založení vlastního *Pracovního sdružení bývalých sociálních demokratů* kolem Rudolfa Zischky a Josefa Zinnera. Jakschovo použití termínu sudetoněmecký kritizoval i Edvard Beneš.³⁵

Zatímco Jakschovi sociálnědemokratičtí kritici vedli po válce mnohem obtížnější existenci, nepřijímání ani v Německu ani v Československu, Jakschova skupina v Německu

---

³³ (Weger, 2008), s. 537

³⁴ (Hahnová & Hahn, 2002), s. 53

³⁵ BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938-1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. V čes. jaz. vyd. 1. Praha: Prostor, 2002, s. 66 -69

etablovala jako součást sudetoněmeckého hnutí v procesu, jenž Tobias Wegr označil jako „Selbstgleichschaltung“.³⁶ Po odsunu se organizace odsunutých zaštitovaly přívlastkem „sudetoněmecký“ a vrcholná forma těchto organizací, *Sudetendeutsche Landsmannschaft*, se nakonec prohlásila za reprezentanta všech odsunutých Němců z Československa.

Proč tedy nelze nazvat všechny německé obyvatele českých zemí sudetskými Němci? I po prosazení názvu „sudetoněmecký“ existovaly nadále paralelně starší způsoby sebeidentifikace, například právě u Jakschových kritiků. U těch německy mluvících židů, z Československa, kteří byli po válce odsunuti, odešli dobrovolně nebo se jednoduše nevrátili z exilu, také není identifikace „sudetoněmecký“ využívána, ačkoliv se technicky stále jedná o německy mluvící obyvatele Českých zemí.

Především však nelze mluvit o tom, že by Landsmannschaft zastupoval ať už všechny německy mluvící obyvatele Českých zemí nebo alespoň ty odsunuté, jakkoliv se takto navenek může prezentovat. Hahnovi situaci popisují takto: „*Kdo se přidržuje konceptu ztotožňujícího „české Němce“ se „sudetskými Němci“, musí si ale také být vědom toho, že vytěsňuje z obrazu českých dějin všechny ty Němce, kteří se „sudetoněmečtím“ neměli nic společného.*“³⁷ Přesná čísla o členství v Landsmannschafu neexistují. Klíčového 5. Sudetoněmeckého dne na mnichovské Terezině louce se mělo zúčastnit podle Franzena něco přes 150 000 lidí,³⁸ podle Hanse W. Schoenberga, který vycházel z odhadů americké ambasády, se mělo účastnit 500 000 lidí, v následujících letech už vždy méně. V roce 1996 uvedla Eva Hahnová, že v 80. letech kolovaly jisté neověřitelné statistiky, které udávaly 80 000 členů Landsmannschafu a 35 000 členů Sudetoněmecké mládeže.³⁹ Různé regionální organizace měly mít tehdy 114 000 členů (tedy téměř stejný počet jako Landsmannschaft a mládežnická organizace dohromady).⁴⁰ V každém případě se oproti deklarovanému počtu přes 3 miliony, které Landsmannschaft údajně zastupuje,⁴¹ jednalo i tehdy (o to více dnes) o jen poměrně malou část. V roce 1981 také

---

³⁶ (Weger, 2008), s. 539

³⁷ (Hahnová & Hahn, 2002), s. 9

³⁸ K. Erik Franzen: *Sudetendeutsche Tage als Gedenkstätten!?* Die Erinnerung an NS-Diktatur und Krieg in politischen Reden von Vertretern der Sudetendeutschen Landsmannschaft 1950-1995, in: *Diktatur – Krieg – Vertreibung. Erinnerungskulturen in Tschechien, der Slowakei und Deutschland seit 1945*, Christoph Cornelißen, Roman Holec und Jiří Pešek (Ed.). Essen 2005, s. 211

³⁹ HAHNOVÁ, Eva. *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. 1. vyd. Praha: Prago Media, 1996, s. 47

⁴⁰ (HAHNOVÁ, 1996), s. 75

⁴¹ Viz. samotné stanovы Landsmannschafu, *Satzung der Sudetendeutsche Landsmannschaft, Bundesverband e.V., Sudetend. Landsmannschaft, Bundesverb., Pressestelle, 2008*: „Die über drei Millionen Sudetendeutschen, welche nach dem Zweiten Weltkrieg aus ihrer Heimat, in Böhmen, Mähren und Sudetenschlesien vertrieben und über die ganze Welt verstreut wurden, und ihre Nachkommen als politische, kulturelle und soziale Gemeinschaft zu erhalten und ihre Belange in der Heimat sowie in den Aufnahmegebieten zu wahren;“

jedna ze součástí Sudetoněmecké rady, Ackerman-Gemeinde, od termínu „sudetoněmecký“ distancovala.⁴²

Jak se tedy identifikuje zbytek? Nejupřímnější odpověď je, že nevíme. Ti bývalí českoslovenští občané, kteří následkem událostí v letech 1945-1947 ale i později do Německa přišli a nestali se členy nebo alespoň podporovateli etablovaných vyhnaneckých organizací, nebyli zatím v historiografii nikdy pojati jako zcela samostatné téma. Těchto lidí se nikdo nikdy nezeptal a zřejmě už ani nezeptá, zda-li se označují jako sudetští Němci, Rakušané, Němci z Čech a Moravy, nebo jenom Němci.⁴³ Početně však jde o drtivou většinu těch, které má Landsmannschaft zastupovat. Označovat veškeré odsunuté Němce z Československa jako „sudetské“, by znamenalo většině z nich přisoudit identitu, o níž dost možná nemají zájem, nebo se jim dokonce může přičít. Přísloví „mlčení je souhlas“ nemůže platit jako vědecká metoda.⁴⁴ Jako jediná možná tedy zbývá definice, již zmíněná, tedy, že sudetským Němcem je ten, kdo se za něj považuje a aktivně prohlásí (například členstvím v Landsmannschaftu).

Samotné stanovy Landsmannschaftu sice definují sudetského Němce na prvním místě jako „příslušníka německé etnické skupiny, který se narodil v Čechách na Moravě a na Slezsku“,⁴⁵ v dalších bodech však udává, že se jím může stát i ten, kdo se s cíli Landsmannschaftu ztotožní a stane se jeho členem. Pokud tento přístup aplikujeme důsledně i na ony příslušníky německé etnické skupiny, získáme definici, podle níž je sudetským Němcem ten, kdo se za něj sám považuje. Tento svůj postoj pak může veřejně deklarovat právě vstupem do SL nebo s ním spřízněných organizací. Hahnovi ve svých publikacích tuto metodu charakterizují takto: *„Naše eseje se týkají pouze těch z nich (Němců odsunutých z Československa), kteří se jako sudetští Němci identifikovali, hlásili se k ideologii sudetoněmeckv a působili v sudetoněmeckých organizacích.“*⁴⁶ *„V precizním jazykovém úzu jsou jako ‚sudetští Němci‘ označováni jen ti bývalí českoslovenští občané, kteří se hlásili k sudetoněmeckému ‚völkisch‘ hnutí a hlásí se k němu i dnes, a to svou aktivní podporou jeho politické reprezentace (1933 – 35 Sudetoněmecká vlastenecká fronta, 1935 – 38*

---

⁴² (HAHNOVÁ, 1996), s. 41

⁴³ Franzen k tomuto podotýká, že k otázce identifikace vyhnanců se samotným termínem „sudetoněmecký“ a zastupování Landsmannschaftem nemáme žádné spolehlivé údaje, (Franzen, 2010), s. 282

⁴⁴ Jaksi implicitně toto platí zejména u Erika Franzena, který si sice ve „Vierter Stamm Bayerns“ klade otázku „Kdo jsou sudetští Němci?“ Na ni však odpovídá historickým exkurzem, během něhož však staví proti sobě z identifikace jako „čtvrtého kmene Bavorska“ vyplývající pojmání sudetských Němců jako etnologicky homogenního „kmene“ a sudetské Němce jako politicky vytvořenou skupinu. Implicitně zde však předpokládá, že veškerí odsunuté Němci z Československa jsou Němci sudetskými, (Franzen, 2010), s. 309-322

⁴⁵ Což se má zřejmě týkat opět zmíněného počtu přes 3 miliony

⁴⁶ (Hahnová & Hahn, 2002), s. 9

Sudetoněmecká strana, 1938 – 45 NSDAP a po druhé světové válce Sudetoněmecký Landsmanšaft.“⁴⁷

Podobný přístup zastává také bývalý předseda Ackermann Gemeinde, který na Sudetoněmeckém dni v roce 2010 prohlásil, že „Sudetský Němec je ten, kdo dnes se jako takový označuje. Je to tedy rozhodnutí každého z nás.“⁴⁸

1.1 Vývoj sudetoněmeckých organizací v krátkosti

Sudetoněmeckým organizacím a jejich vývoji je ve vědecké literatuře zejména v posledních dvou desetiletích věnována pozornost celkem značná. Kromě Evy Hahnové a Hanse Henninga Hahna byly specifické epochy tohoto vývoje popsány v monografiích Tobiasa Wegera ("Volkstumskampf" ohne Ende? Sudetendeutsche Organisationen. 1945-1955)⁴⁹ a K.Erika Franzena (Der vierte Stamm Bayerns. Die Schirmherrschaft über die Sudetendeutschen 1954-1974).⁵⁰ Tento vývoj v krátkosti shrnu a popíšu také organizace, nazývající se „ústecké“.

Vzhledem k počáteční neochotě spojenců povolit vznik vysídleneckých politických sdružení, se jako první formovala sudetoněmecká *Hilfswelle* a *Suchdienst*, která řešila nouzovou situaci vysídlených. Místo politických organizací vznikla tři sudetoněmecká *Gessinnungsgemeinschaften* (tedy světonázorová sdružení), vznikající v roce 1948. Vycházela sice z odlišných předválečných politických proudů, měla však společnou právě sudetoněmeckou orientaci.

Zmínění Jakschovi sociální demokraté založili v roce 1947 uskupení Seliger Gemeinde. To se sice identifikovalo jako socialistické hnutí. Už ale volbou jména Josefa Seligera do názvu společně s formulací Seligerova dědictví jako „celorakouského a sudetoněmeckého socialismu“⁵¹ se však zároveň hlásilo k určité formě *völkisch* nacionalismu. Ackermann Gemeinde vzniklo jako první z těchto uskupení už v lednu 1946. Sdružení se od počátku vnímalo jako nepolitické, jeho hlavním cílem měla být „pomoc a rada“ vysídleným. Jak

---

⁴⁷ Citováno z článku „Wer sind die Sudetendeutschen?“ na stránkách Evy Hahnové a H. H. Hahna <http://www.bohemistik.de/sudetistikwer.html> (16. 7. 2015)

⁴⁸ Přepis panelové diskuze na téma „Homo Sudeticus 2010“ na Sudetoněmeckém dni <http://kulturportal-west-ost.eu/korrespondenzen/identitat-ist-wenn-man-danach-fragt> (16. 7. 2015)

⁴⁹ Tobias Weger, „Volkstumskampf“ ohne Ende? Sudetendeutsche Organisationen. 1945-1955, Frankfurt am Main: Lang, 2008

⁵⁰ K. Erik Franzen: Der vierte Stamm Bayerns. Die Schirmherrschaft über die Sudetendeutschen 1954-1974 (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum; Bd. 120), München: Oldenbourg 2010

⁵¹ (Franzen, 2010), s.119

poznává Tobias Weger, věrno předválečné tradici křesťanských demokratů se velice snadno podřídilo *völkisch* proudu reprezentovaným Witikobundem.⁵²

Witikobund na *völkisch* ideologii původního sudetoněmeckého hnutí navazoval nejvíce,⁵³ byl založen příslušníky různých předválečných spolků sdružených v *Sudetendeutsche Heimatfront*, členů *Sudetendeutsches Freikorps* či přímo exponenty NSDAP. Mezi tyto významné zakládající členy Witikobundu patřili například Ernst Frank (bratr K. H. Franka), Franz Karmasin („vůdce“ karpatských Němců), poslanec za Sudety v Říšském sněmu Hans Neuwirth a další.⁵⁴ Právě Witikobund inicioval navazování kontaktů s dalšími dvěma sdruženími, Ackermann Gemeinde a Seliger Gemeinde. Tak došlo k *Eichstättské adventní deklaraci*, kde se tato sdružení shodla na společných cílech a orientaci.

Politický zákaz obešlo svou koncepcí *Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung sudetendeutscher Interessen* pod vedením Lodgmana von Auen, Richarda Reitznera a Hanse Schütze (založení byli také přítomni Emil Franzel a Walter Becher, o kterých bude řeč v poslední kapitole). Jeho úkoly, se souhlasem bavorské správy, byly „zahraničně-politické“, tedy prezentace sudetských Němců na nadnárodní úrovni. Prvním takovým úkolem bylo sestavení *Dokumentation der Austreibung der Sudetendeutscher*, tedy dokumentace vyhnání sudetských Němců.

S první organizací se jménem „Sudetendeutsche Landsmannschaft“ se lze setkat v únoru 1948 v Mnichově. Až z více než 50 podobných lokálních uskupení v Bavorsku vzniká v roce 1949 *Sudetendeutsche Landsmannschaft – Landesgruppe Bayern* a v roce 1950 konečně *Sudetendeutsche Landsmannschaft – Bundesverband*. Landsmannschaft má dvojí organizační strukturu. Existuje síť zemských, krajských, okresních a místních uskupení, stejně tak jako síť 14 *Heimatlandschaften*, 81 *Heimatkreisen* a přes 2.000 *Heimatgemeinden*. (tedy domovských nebo rovnou vlasteneckých organizací). Tato struktura vědomě odráží sebeidentifikaci Landsmannschafu jako exilové organizace.⁵⁵

---

⁵² (Weger, 2008), s. 539

⁵³ (Weger, 2008), tamtéž

⁵⁴ (Hahnová & Hahn, 2002), s. 63-65

⁵⁵ Matthias Stickler, *Sudetendeutsche Landsmannschaft*, in: *Historisches Lexikon Bayerns*, URL: http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/artikel/artikel_46305 (26.08.2014)

1.2 Ústečtí sudetští Němci

Ústečtí sudetští Němci si již v roce 1948 založili *Hilfsverein Aussig e. V.*, který existenci Landsmannschaftu o dva roky předcházela. V jeho rámci vytvořili odpovídající struktury. V Mnichově sídlil *Heimatkreis Aussig*, jehož vedení bylo totožné s vedením *Hilfsvereinu*. V několika německých městech se etablovaly *Heimatgruppen*,⁵⁶ které výjimečně organizovaly i vlastní akce. Centrem však byl neodmyslitelně Mnichov a *Hilfsverein*. V Mnichově nebo jeho blízkém okolí se také konaly *Aussiger Heimattreffen*, pozdější *Aussiger Heimattag*. Spojnicí jednotlivých členů a příznivců byl měsíčník *Aussiger Bote*, který v 50. letech měl mít měsíční náklad 4 000 – 5000.⁵⁷ Podobná čísla jsou udávána i pro účastníky *Aussiger Treffen*, tedy každoroční setkávání Ústečanů.⁵⁸ Vedení *Hilfsvereinu* a tím i celého *Heimatkreis* bylo personálně velmi stabilní, během let 1948 – 2007, kdy spolek existoval, se ve funkci vystřídali pouze tři lidé – Franz Gierschick (1949 – 1966), Rudolf Schmidt (1966 – 1989) a Günther Gierschick (1989 – 2007). Ve vedení redakce *Aussiger Bote* byla situace jiná. Prvním šéfredaktorem byl Alfred Bohmann, žurnalista a statistik, který byl v předválečném období členem DNSAP a SdP a za války aktivním členem NSDAP a SS. Jeho prvním angažmá po válce bylo právě vedení *Aussiger Bote*. Odtud odchází v roce 1955 na místo na Spolkovém statistickém úřadě a během několika málo let se vypracoval na pozici jednoho z nejuznávanějších statistiků v sudetoněmeckých a vyhnaneckých kruzích.⁵⁹ Po jeho odchodu se vedení chopili Franz Hüttl a Franz Gierschick z vedení *Hilfsvereinu*, od roku 1966 pak *Bote* vedl 30 let Harald Digmayer. Poslední léta před rozpuštěním *Hilfsvereinu* pak redakci vedl Günther Gierschick.⁶⁰ V roce 2000 se pak konal poslední *Aussiger Treffen*, což předznamenávalo konec samotného *Hilfsvereinu*, který se v roce 2007 rozpustil. Oficiálním zdůvodněním tohoto rozpuštění bylo naplnění cílů „pomocného spolku“ a stáří jeho členů.⁶¹

---

⁵⁶ Zde je opět třeba se spolehnout na *Aussiger Bote*, v roce 1956 jsou jako aktivní jmenovány skupiny v Lübecku, Frankfurtu, Wiesbadenu a Mnichově

⁵⁷ 4 000 podle Kurth, Karl O. (hrsg.), *Handbuch der Presse der Heimatvertriebenen*, Kitzingen: Holzner, 1953, s. 159; 5 000 podle <http://www.heimatpresse-moe.de/> (31. 7. 2015)

⁵⁸ *Aussiger Bote*, 12/2013, s. 362

⁵⁹ (Henning Hahn & Hahn, 2010), s. 712 - 714

⁶⁰ *Aussiger Bote* 12/2013, s. 358

⁶¹ *Aussiger Bote* 07/2007, s. 199 – 203

2 Co víme, že nevíme

„Žádný německý pramen, ani žádný český, nám nemůže s jistotou říci: ‘XY byl tam a tam...přežil výprask na mostu v cca...hodin...Pan...Paní...XY přišel/přišla v cca...hodin k mostu, do prostoru před nádražím, k hasičské studni...a... přes...přežil/a‘ (autorovy fiktivní otázky).“⁶² V tomto citátu Otfried Pustejovsky shrnul situaci v bádání o ústeckých událostech. Následující kapitola není úplně popisem událostí „jak se doopravdy staly“, ale shrnutím současných pohledů historiografie, včetně nejasností, teorií a vymezení neprozkoumaných (neprozkoumatelných) míst.

2.1 Lidské zdroje

Mezi důležité zdroje poválečných excesů a současných dějin obecně patří nepochybně pamětníci těchto událostí. V případě ústeckého Masakru však pamětníci a vyšetřovací zprávy založené na výsleších očitých svědků představují až na výjimky prameny jediné. Neexistují také žádné fotografie, nebo filmové záběry, s výjimkou fotografií skladiště bezprostředně po výbuchu a jedné fotografie, zachycující počátek srocení lidí na mostě.⁶³ Jakékoliv další zdroje samotného průběhu masakru jsou buď výpovědi pamětníků, případně novinové a vyšetřovací zprávy (založené opět na výpovědi svědků). Z hlediska kultury vzpomínání na masakr je třeba se zaobírat především zasazením těchto výpovědí a jejich zveřejnění do časové osy.

Prvními zdroji, založenými na výpovědích svědků, byly zprávy pro ministry vnitra a informací, odeslané v tentýž den. Tyto zprávy popisovaly především okolnosti exploze v Krásném Březně, odhady obětí mezi německým obyvatelstvem se zde víceméně shodují se současným bádáním. Zprávy byly badateli zpracovány až v 90. letech a zveřejněny v plném znění až v novém tisíciletí.⁶⁴ Totéž platí i pro zápisy z jednání místních představitelů s ministry. Deník *Předvoj* v následujících dnech přinesl poměrně detailní reportáže o výbuchu v Krásném Březně, o následných násilnostech je zde jen krátká zmínka.⁶⁵ Chronologicky první písemné svědectví bylo adresováno Ministerstvu vnitra a odesláno již 2. srpna 1945.⁶⁶ Autor podepsaný jako „Očitý svědek legionář“, popisuje především násilnosti na mostě, včetně střelení tonoucích. Dopis uzavírá apelem na vládu: „*Volám v pravý čas a varuji*

---

⁶² (Pustejovsky, 2001), s. 101

⁶³ (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 16 a 18

⁶⁴ (Pustejovsky, 2001), Dokumenty 58 a 59; (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 51-52, s. 55-65

⁶⁵ *Předvoj* 4. 8. 1945, s. 1 – 3; 8. 8. 1945, s. 4; 11. 8. 1945, s. 1 - 2 citováno dle: (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005),

⁶⁶ (Kaiser, 1998), Dokument 41

*před dalšími podobnými událostmi, které se zde odehrály v tom našem krásném pohraničí. Je nejvyšší na čase“.*⁶⁷ Tento dopis byl označen doložkou „Tajné“ a nadále uložen v archivu až do roku 1992, kdy jej našel pracovník ústeckého archivu.⁶⁸

Tři roky po událostech vyšlo v exilových *Londýnských listech* svědectví anonyma, označujícího se za člena okresní správní komise.⁶⁹ Zde se objevuje několik klíčových tvrzení. Je jmenováno 2000 obětí masakru a také uvedeno přímé srovnání s Lidicemi,⁷⁰ které se hned následující rok stane klíčovým právě na sudetoněmecké straně. První přímá svědectví byla v roce 1949 otištěna v *Aussiger Bote*. Jedná se o dvě krátká svědectví, zmiňující pouze bezprostřední osobní zkušenost.⁷¹ Vedle nich také jeden z čtenářů přispěl popisem událostí z druhé ruky, již podstatně stylizovanějším.⁷² Žádné z nich se ale znovu nikde neobjevuje. Větší pozornosti se dostalo čtyřem svědectvím, zveřejněným v roce 1951 v *Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutschen*.⁷³ Tato svědectví podle Vladimíra Kaisera kolovala mezi sudetskými Němci již před vydáním, což nelze s jistotou doložit.⁷⁴

V edici vydané *Pracovním sdružením za zachování sudetoněmeckých zájmů* jsou obsaženy 4 zprávy očitých svědků. Tyto se poměrně značně rozcházejí. Podle svědectví Maxe Bechera⁷⁵, pocházejícím dle autorů z prosince 1946 se masakr (zde použit termín *Massenmord*) udál již 30. 7. 1945. Svědek Herbert Schernstein (svědectví údajně z prosince 1945) zase tvrdí, že během masakru Svobodovci shromažďovali německé obyvatele z přilehlých obytných bloků a následně všechny naházeli přes most do vody.⁷⁶ Tato svědectví, s jednou výjimkou, současnými autory využívána nebývají, zřejmě proto, že si i navzájem protirečí. Pustejovsky je odmítá, jako nedoložitelná.⁷⁷ Onou výjimkou je sociálně demokratický politik Alois Ullmann, jehož svědectví je uvedeno pod iniciálami „A. U.“, o němž bude zmínka ještě v následujících

---

⁶⁷ Tamtéž

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Londýnské listy, ročník II., číslo 14, Londýn, 15. 7. 1948, s. 143; citováno dle (Kaiser, 1998), Dokument 42, viz Příloha č. 1

⁷⁰ „Lidice byly živým pomníkem neblahého „furor teutonicus“, a Ústí n.L. bylo rehabilitací německých nacistických vrahů. Počet obětí tu byl téměř čtyřnásobný. Nezapjde tento zločin do dějin jako „furor Czechoslovakia plebs“?

⁷¹ Viz příloha

⁷² Viz příloha

⁷³ TURNWALD, Wilhelm Karl, *Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutschen* / Hrsg. von der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung Sudetendeutscher Interessen, München 1951

⁷⁴ KAISEROVÁ, Kristina a Vladimír KAISER. *Dějiny města Ústí nad Labem*. [1. vyd.]. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 1995, s. 226

⁷⁵ Tamtéž, svědectví č. 34

⁷⁶ Tamtéž, svědectví č.33

⁷⁷ (Pustejovsky, 2001),s. 209-210

kapitolách.⁷⁸ Uvádí mnoho zajímavých, ale neověřitelných detailů⁷⁹ a počet obětí vyčísluje na minimálně 400.

Na české straně se svědectví začala objevovat od 90. let v souvislosti s otevřením diskuze o odsunu jako celku a o ústeckých událostech. Tato svědectví shromažďoval v AMÚ Vladimír Kaiser a postupně je také vydával, především v edici *Intolerance-Intoleranz*.⁸⁰ Otfried Pustejovsky na tyto snahy navázal nejenom monografií, ale také prvním a zatím jediným systematickým průzkumem provedeným společně s Juliem Meissnerem v roce 2002. Na základě inzerátů v *Sudetendeutsche Zeitung* a *Aussiger Bote* se ozvalo 33 pamětníků, kterým byly předloženy dotazníkové formuláře. Na jejich základě sestavil Pustejovsky itinerář jednotlivých pamětníků a jejich odpovědi zaznamenal do tabulky, která dává možnost porovnání četnosti hlášených jevů. Tyto výsledky posléze prezentoval v *Ročence sudetoněmeckých muzeí a archivů* v roce 2002.⁸¹ Výsledkem nebyl sice žádný nový objev nebo definitivní potvrzení jedné z hypotéz, výzkum spíše utvrzuje současnou situaci (výpovědi nejsou v souladu). Vzhledem ke stáří události je velmi nepravděpodobné, že by se ještě dnes objevili noví svědci.

2.2 Základní shrnutí

Exploze. Symboličtější začátek ústeckých události by ani nešlo vymyslet. Dne 31. července 1945 otrásl improvizovaným skladištěm vojenského materiálu v prostorách bývalé kabelovny v Krásném Březně (předměstí Ústí nad Labem) výbuch a to mezi 15:30 a 15:40 místního času.⁸² Přesněji řečeno 15-20 minut dlouhá série výbuchů.⁸³ Z přímých svědků explozí nepřežil nikdo. V samotném budoucím dějišti masakru byl pouze slyšet výbuch a z Mostu Edvarda Beneše vidět kouř stoupající nad Mariánskou skálu, která dodnes kompletně blokuje výhled na Krásné Březno z centra Ústí. V krátkém čase po explozích, podle některých současně

---

⁷⁸ Svědectví č. 31, také příloha č. 2

⁷⁹ Tamtéž, například: „V kanceláři Okresního národního výboru byly přítomni někteří úředníci, mezi nimi také vojenský velitel. Okamžitě po explozi opustil kancelář se slovy „Teď uděláme revoluci proti Němcům“ a pak začala řež“. Tento „vojenský velitel“ nebyl nikdy dále identifikován.

⁸⁰ KAISER, Vladimír. *Intolerance: Češi, Němci a Židé na Ústecku 1938-1948 : edice dokumentů z fondu Archivu města Ústí nad Labem = Intoleranz : Tschechen, Deutsche und Juden in Aussig und Umgebung 1938-1948 : Edition der Dokumente aus den Beständen des Archivs der Stadt Aussig*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Albis international, 1998

⁸¹ PUSTEJOVSKY, Otfried, MEISSNER, Julius, Das Aussiger Massaker vom Dienstag, dem 31. Juli 1945. Neue Befunde und Erkenntnisse. In: Jahrbuch für sudetendeutsche Museen und Archive 2002, Mohr, Klaus München : Sudetendeutsches Archiv, 2003 s. 109-132; výsledná tabulka a itinerář pamětníků v příloze č. 13

⁸² Časové údaje se poměrně divoce rozcházejí, od 14: 00 (Dokument 34, Pustejowski), až po 16:00

⁸³ (Pustejovsky, 2001), s. 84

s nimi (nebo dokonce krátce před nimi),⁸⁴ začali paralelně na třech místech ve městě násilnosti, jejímiž terči byli němečtí obyvatelé Ústí, snadno rozeznatelní podle bílých pásek na paži.

Největší násilnosti se děly na Mostě Edvarda Beneše. Krátce po explozi zde došlo k potyčkám Čechů s Němci, které vedly k házení Němců do vody a následně i ke střílení plavajících a tonoucích v řece. V 16:30 také skončila směna německým technickým pracovníkům tehdejších Schichtových závodů, kteří se pokoušeli dostat přes most, kde již bylo řádění v plném proudu. Víceru zdrojů také mluví o shození alespoň jedné matky s kočárkem do řeky.⁸⁵ Násilníci na mostě nebyli jednolitou skupinou. Měli se zde vyskytovat uniformovaní českoslovenští vojáci (Svobodovci), dále příslušníci Revoluční gard, také ale osoby v uniformách Rudé Armády a navíc mnoho civilistů.

Souběžně (nebo dokonce ještě dřív)⁸⁶ vypukly násilnosti na ústeckém přednádraží, kde byl bit každý, koho útočníci označili za Němce. Zde již násilnosti páchali jedinci oblečení v civilu, několik svědků hovoří o nejbrutálnějším z nich, o holohlavém padesátníkovi, který zběsile mlátil Němce až do zakrvácení vlastních rukou.⁸⁷ Třetím paralelním dějstvím násilností byl prostor na ústeckém hlavním náměstí (dnešní Mírové náměstí), kde dnes stojí Hotel Bohemia a kde tehdy byla požární nádrž. Do ní byli vhozeni Němci, které zde pak dav topil. Na jejich obranu se zde postavil předseda MNV J. Vondra, kterému davem mělo být vyhrožováno, že v nádrži skončí také.⁸⁸ Vedle těchto hlavních dějišť se odehrávali sporadické incidenty i na jiných místech v centru.

Oběti byly násilníky identifikovány podle bílých pásek, které museli všichni Němci nosit, tedy i úředně uznaní antifašisté. Podle mnoha svědeckých zpráv mnoho Čechů Němcům pomáhalo se skrýt, výše zmíněný předseda Vondra je přímo aktivně chránil. Až hodinu po prvotním šoku se mezi Němci v celém městě začalo šířit varování, což vedlo ty, na které ještě nepřišla řada, k sundávání bílých pásek a vyhýbání se centru města. To do určité míry situaci zklidnilo, a už v 17 hodin se vojsko a Národní Bezpečnost pustily do vyklízení města.

---

⁸⁴ (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 46

⁸⁵ Viz tabulka č.3; Kočárek je českým publicistou Václavem Vlčkem označen za „urbánní legendu“, ovšem bez jakéhokoliv dokladu. http://neviditelnypes.lidovky.cz/historie-krvave-jaro-1945-3-08s-/p_spolecnost.aspx?c=A110518_204709_p_spolecnost_wag (4. 7. 2015)

⁸⁶ Na současném, či dokonce předčasném začátku násilností trvá především Pustejovsky, (Pustejovsky, 2001), s. 86

⁸⁷ (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005) s. 23; Výpověď Jiřího T. in: Dějiny města, s. 228

⁸⁸ (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s.24

Současně zasedala komise místního národního výboru, jež se zabývala především výbuchem. Bylo vydáno „Provolání“, ve kterém bylo obyvatelstvo vyzváno ke zdržení se dalších násilností slovy a vyčkání na výsledky vyšetřování výbuchu. Byl vyhlášen výjimečný stav, Němcům bylo pod trestem smrti zakázáno vycházet od 18.00 hodin, Čechům od 20.00. Následující den do Ústí nad Labem přijel ministr obrany Generál Svoboda a ministr vnitra Nosek. Na poradě zazněly velice různorodé názory. Předsedkyně komise Vobecká vyjádřila znepokojení nad účastí vojska a násilnosti označila za pogrom a předseda MNV Vondra za viníky označil „fluktuující živel, který přichází z vnitrozemí do pohraničí“⁸⁹ Oproti tomu vládní činitelé už od začátku konference měli jasno v tom, že za celou událostí stojí Němci. Nikdy nebyla zveřejněna žádná vyšetřovací zpráva a tak dodnes zůstalo jen u teorií a hypotéz.

2.3 *Možné verze*

Zmíněné základní údaje lze nalézt ve všech seriózních pracích, zabývajících se ústeckými událostmi. Jednoznačné odpovědi na otázky po příčinách výbuchu, počtu obětí a identitě aktérů však neexistují. Sami autoři mluví o verzích a teoriích, kterých je nemálo.

Hlavní verze kolektivu Kaiser, Pustejovsky a Havel je následující.⁹⁰ Od 17. července do 2. srpna se konala Postupimská konference, na níž mimo jiné mělo padnout rozhodnutí o budoucím osudu německy mluvících obyvatel v Polsku, Československu a dalších zemích. Výsledek nebyl jasný a toto mohlo kdesi na vyšších místech⁹¹ někoho pohnout k zorganizování akce, která by světu ukázala, že Němci s Čechy nadále žít nemohou. 26. července byl na Ústecko přesunut 28. pěší pluk, který před tím prováděl na Děčínsku a Českolipsku odsuny německých obyvatel s takovou tvrdostí, že se neustále dostával do konfliktu s místními autoritami. Současně byl pluk podřízen přímo 1. vojenskému sboru v Praze a velitel pluku nejprve odvelen do Prahy a od 8. srpna poslán na mimořádnou dovolenou. Příslušníci pluku dorazili do města v noci z 30. na 31. července a ubytovali se ve Varšavské ulici 23, několik minut od Mostu Edvarda Beneše. Do ulic vyrazili dopoledne a již před výbuchem mělo dojít k potyčkám s Němci. Již před masakrem si měli opatřit býkovce, hole a další předměty s cílem vyprovokovat dav k násilí.

Sklad měl být pak vyhozen do povětří časovanou bombou, výbuch měl zamést jakékoliv stopy vedoucí k organizátorům, včetně samotných jedinců pověřených nastavením bomby. Ta měla být rafinovaně nastavena tak, aby explodovala již při nastavování a zametla naprosto

---

⁸⁹ Protokol z rady, citováno dle (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 59-65

⁹⁰ Především dle (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 43 - 44

⁹¹ Nespecifikováno

všechny stopy, včetně nastavujících. Události v Ústí následně opravdu byly využity při vyjednávání s vítěznými velmocemi. Na vládní chůzi 3. srpna, bezprostředně po oznámení výsledků Postupimské konference uvedl ministr Jan Masaryk: „*Konečně ustanovuje usnesení postupimské, že až do schválení odsunových plánů vládami spojeneckých velmocí nemá být v odsunu Němců pokračováno. Toto ustanovení je pro nás tíživé. Hrozí zvýšiti napětí v pohraničí, jestliže nebude možno zbavovati se definitivně nespolehlivých nebo nepokojných živlů rychlým odsunováním za hranice. Proto bude naší snahou, abychom poukazováním na teroristické činy Němců (požár v Ústí n.Lab., činnost vlkodlaků apod.) vynutili co nejrychlejší vypracování odsunového plánu a jeho schválení velmocemi*“⁹² V tomto smyslu se nesla také oficiální Masarykova nota, kterou odpovídal na závěry konference.

Dalším nepřímým důkazem má být také porada místních činitelů s vládní delegací (viz výše) a následná tisková konference. Na obou zaznívali z úst ministrů Noska a Svobody a dalších členů pražské delegace jasné označení celé události jako německé sabotáže („*Otázka, kdo je zločincem, je jasná. Zločinci jsou Němci*“)⁹³ a zcela jednoznačně výzvy k urychlenému odsunu. Důstojníci ze Svobodova doprovodu na podporu generála Svobody také ke zdůraznění nutnosti odsunu uvedli sabotáž vlaku v Podmoklech Němci, ačkoliv již byla o půlnoci dementována. Na odpolední tiskové konferenci pak „šedá eminence ministerstva vnitra“ Bedřich Pokorný⁹⁴ popsal velice detailně jako „odůvodněnou domněnku“ využití časované bomby, která je organizátorem nastavena tak, aby vybuchla při nastavování a tím zabila i samotného nastavujícího, jako jediného svědka. Pokorný sice obviňuje Němce, ale autoři jistotu a přesnost, s jakou tuto domněnku popisuje (a to ani ne 24 hodin po explozi) v podstatě hodnotí jako skutečný popis události (jen s jiným aktérem). Kaiser, Pustejovsky a Havel připouštějí, že přímý důkaz této teorie nalezen nebyl a zřejmě nebude. O její správnosti jsou však „skalopevně přesvědčeni“.

Podobnou teorii zastává Otfried Pustejovsky ve své vlastní monografii, kde mluví o „objednané explozi“.⁹⁵ Celá tato monografie je také na této teorii vystavěna. Radvanovský se v roce 1997 k této tezi stavěl ještě o něco zdrženlivěji, příhodnou instrumentalizaci ústeckých

---

⁹² Citováno dle (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 38

⁹³ Takto podle zápisu z dopolední porady glosoval generál Svoboda; Zpráva ministrovi informací, Archiv MV ČR Praha, ZM: 11873, citováno dle: (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), Příloha VII

⁹⁴ Bedřichu Pokornému se aktuálně věnuje velká pozornost, kvůli jeho roli při Brněnském pochodu smrti – http://technet.idnes.cz/brno-zabijeni-nemcu-likvidace-d2o-/vojenstvi.aspx?c=A150526_132202_vojenstvi_kuz (5. 7. 2015); Podrobný popis jeho činnosti viz Dvořáková, Jiřina, Bedřich Pokorný - vzestup a pád, In: Sborník Archivu Ministerstva vnitra, Praha: Archiv Ministerstva vnitra, 2004, s. 233-279

⁹⁵ (Pustejovsky, 2001), s. 98

událostí československou vládou ale zaznamenával.⁹⁶ V publikaci „Rozuměti dějinám“, vydané z podnětu Ministerstva kultury v roce 2002 se již Radvanovský jako spoluautor za tuto teorii postavil, odvolávaje se na výzkum Vladimíra Kaisera.⁹⁷ Událost po výbuchu je zde uvedena jako jeden ze tří masakrů, prováděných vojenskými jednotkami, bez spoluúčasti obyvatelstva. Doslovně zde také autoři tvrdí, že tyto masakry byly připraveny vojenskou rozvědkou, bez dalších detailů.⁹⁸ Okolnosti možného plánování tzv. „Divokého Odsunu“ pak v roce 2006 rozpracovali Tomáš Staněk a Adrian von Arburg ve dvoudílné studii.⁹⁹ Podle jiné teorie měli do vzduchu vyhodit němečtí záškodníci z nacistické partyzánské organizace Werwolf. Tato verze se objevila bezprostředně po výbuchu a to ten samý den v 22:45. Z hlavního štábu armády byla rozeslána nota generála Svobody, ve které se mluví jak o výbuchu v Ústí, tak o údajném výbuchu vlaku v Podmoklech. To, co se dělo v Ústí po výbuchu, hodnotí zpráva strože: „*Událost vzrušila obyvatelstvo a byla příčinou incidentu*“. Ze zprávy implicitně vyplývá, že jsou vinni Němci, jelikož velitelům všech oblastí s německým obyvatelstvem je nařízena obrana průmyslových a jiných významných zařízení proti útokům a sabotážím. Výbuch vlaku v Podmoklech i celkový stav ohrožení bylo sice vojenskými jednotkami přímo na místě už o půlnoci dementováno. To ale nebylo vzato na vědomí a 1. srpna rozkaz dále platil a měl vytvářet „psychózu ohrožení“¹⁰⁰ Druhý den byla jako možná tato verze zmíněná ve zprávě Okresní správní komise Ministerstvu informací. V ní se přiznává, že sice není objasněná příčina, ale „jsou však četné příznaky nasvědčující, že jde o sabotáž a to buď organizace Vlkodlaků anebo jiné teroristické nacistické organizace.“¹⁰¹ Nejistotu komise ministři Nosek a Svoboda nesdíleli (viz předchozí podkapitola). Werwolf alespoň na Ústecku nikdy v podstatě nefungoval. Jeho vedoucí Heinrich Winkler už 9. 5. utekl do americké zóny a okresní šéf NSDAP Rudolf Schittenhelm, který měl na starosti obranu Ústí zase 8. 5. zastřelil sebe i svou rodinu. Zbylí konspirátoři pak byli prozrazeni 26. 6. a v době výbuchu seděli ve

---

⁹⁶ „Přestože o příčinách exploze v Krásném Březně a skutečnostech, jež provázely útok na Němce, nelze bez dostatečného množství ověřených faktů spekulovat, zdá se být nepochybné, že československá vláda hodlala událostí maximálně využít ve snaze přimět spojence k zahájení masového vysídlení Němců“

RADVANOVSÝ, Zdeněk a Jaroslav HOFFMAN. *Konec česko-německého soužití v ústecké oblasti 1945-1948*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1997, s. 114

⁹⁷ BENEŠ, Zdeněk et al., *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, 2002, s. 225

⁹⁸ Tamtéž, s. 226

⁹⁹ ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění evakuace" německého obyvatelstva (květen až září 1945). (1. část: Předpoklady a vývoj do konce května 1945). *Soudobé dějiny*. 2005, roč. 12, čís. 3-4, s. 465-533; (2. část: Československá armáda vytváří "hotové skutečnosti", vláda je před cizinou legitimizuje). *Soudobé dějiny*. 2006, roč. 13, čís. 1-2, s. 13-41

¹⁰⁰ Hodnocení autorů (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 36

¹⁰¹ Citováno dle (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s.55

vězení.¹⁰² Tato verze byla v srpnu 1945 dokola omílána v prohlášeních vládních činitelů a v novinových člancích. Když pak nedošlo k zveřejnění jakékoliv vyšetřovací zprávy nebo přímých důkazů, stala se na dlouhá léta verzí oficiální. V okruhu kolem Klubu českého pohraničí a Svazu bojovníků za svobodu je živá dodnes.¹⁰³

Jedna z možností je i prostá náhoda. Pamětníci české proveniencce v této souvislosti popisují nedbalé chování vojáků 42. pěšího pluku, který skladiště střežil. Podle některých mělo jít o odhozený nedopalek, podle jiných měl jeden z vojáků ukazovat děvčatům, jak funguje pancéřová pěst.¹⁰⁴ Generál Svoboda tuto možnost na jednání 1.8 kategoricky vyloučil a trval, stejně jako jeho doprovod na úmyslné sabotáži provedenou Němci. Pustejovsky¹⁰⁵ Radvanovský¹⁰⁶ a zmiňují také verzi, podle které měl sklad vyhodit do povětří sudetoněmecký sebevražedný atentátník. Radvanovský uvádí vysoký počet sebevražd mezi německým obyvatelstvem jako možnou indicii.¹⁰⁷ Podle podání Cílka a Fabšiče se do skladiště měl dostat pomocí podzemních tunelů, jejichž existence však dodnes nebyla prokázána.¹⁰⁸

Verzi uváděnou u všech autorů¹⁰⁹ je přelet letadla cizí národnosti nad bývalým cukrovarem. Podobně jako u „prosté náhody“ se výpovědi liší. Mělo se jednat o anglický letoun, letoun s německými výsostnými znaky, nebo nijak neoznačený. Podle Havla a kol. však nebylo v tehdejších technických možnostech zasáhnout s takovouto přesností jednu budovu a to navíc, bez toho, že by si toho někdo v okolí všiml.¹¹⁰

2.4 Počet obětí

Kromě možných teorií o příčině a významu výbuchu a následného masakru se také značně rozcházejí údaje o počtu mrtvých. Oběti výbuchu byly spočteny všechny, oběti toho, co následovalo, již ne. Předrevoluční česká publicistika a jedinci, které Radvanovský označuje za „odpůrce historické pravdy“¹¹¹ používají většinou nízká čísla, 30 – 50 obětí, vycházejíc přitom

---

¹⁰² Tamtéž s. 44-45; (Radvanovský, 1997), s. 111

¹⁰³ <http://www.zasvobodu.cz/news/vybuch-v-krasnem-brezne/> (6.7.2015)

¹⁰⁴ Nedopalek jako možnou příčinu zmiňuje již „Anonymní legionář“ 2. 8. 1945, (Kaiser, 1998), Dokument 41

¹⁰⁵ (Pustejovsky, 2001), s. 97

¹⁰⁶ (Radvanovský, 1997), s. 112

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ CÍLEK, Roman a Jiří FABŠIC. *Vlkodlaky kryje stín*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1968, 168 - 179

¹⁰⁹ (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005) s.46, (Pustejovsky, 2001) s.97

¹¹⁰ (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005) s. 47

¹¹¹ (Radvanovský, 1997), s. 114

patrně z prohlášení štábního kapitána Bedřicha Pokorného v *Předvoji*.¹¹² Sudetoněmecké zdroje, počínaje očitým svědkem Aloisem Ullmannem hovoří o stovkách a tisících.¹¹³

Existují pouze dvě pevné indicie, nalezené teprve v 90. letech. První je záznam terezínského krematoria, kde byla nalezena zmínka o zpopelnění 24 „neznámých Němců z Ústí nad Labem“, bez dalšího určení. Posádkový velitel ve své zprávě jmenuje zpopelněných 23.¹¹⁴ V podnikovém archivu bývalých Schichtových závodů byla taktéž objevena evidence pracovníků "nezvěstných ode dne 31. VII. 1945 (události v Krásném Březně)."¹¹⁵ Na tomto základě došel Vladimír Kaiser k určení 43 – 100 mrtvých.¹¹⁶ Pustejovsky sám zmiňuje jako maximální možný počet 200 – 220 obětí, pokud se připočtou mrtví nezjištěného původu, vylovení v následných týdnech a měsících na saské straně.¹¹⁷

2.5 Aktéři

Klíčovou otázkou je také, jaké osoby se vlastně násilností dopouštěli, kdo byl jejich obětí a jaký poměr zaujalo většinové obyvatelstvo. Pro kulturu vzpomínání na masakr je také podstatné, zdali se jednalo o spontánní výbuch hněvu, nebo o pečlivě naplánovanou akci. Toto rozlišení úzce souvisí s výše uvedenými teoriemi.

Součástí teorie o státem inscenovaném incidentu je i příhodný příjezd vojáků 28. pluku několik hodin před vypuknutím násilností, o to více, přihlédne-li se k jejich předchozímu jednání. Prvotní zprávy odesílané na ministerstvo, stejně jako členové správní komise při poradě s ministry, zmiňují účast civilistů. Prvotní výbuchy násilí však jednoznačně připisují vojákům 28. pluku, kteří „*se aktivně zúčastnili incidentu z obušky a býkovci v rukou, čímž dodávali civilistům jen kuráže*“. Člen okresní správní komise Innemann mluví o „nedisciplinovanosti vojáků“, která „byla dalším impulsem k násilnostem“.¹¹⁸ Čeští pamětníci také bez výjimky nerozeznali mezi civilně oděnými útočníky nikoho, zatímco v mnohých případech poznávali oběti.¹¹⁹ V souvislosti s výše zmíněnými „fluktuujícími živly z vnitrozemí“

---

¹¹² (Pustejovsky, 2001), s. 214

¹¹³ Viz kapitola „Lidské zdroje“; viz příloha č. 2

¹¹⁴ (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 30

¹¹⁵ (Kaiserová & Kaiser, 1995), s. 226

¹¹⁶ tamtéž

¹¹⁷ (Pustejovsky, 2001), s. 208

¹¹⁸ Zpráva ministrovi informací, Archiv MV ČR Praha, ZM: 11873, citováno dle: (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s.59

¹¹⁹ (Kaiser, 1998), Dokument 44

je možné se domnívat, že nešlo o místní obyvatele. To by také vysvětlovalo jejich ochotu lynčovat „vlastního“ předsedu místního národního výboru. Kromě něho měli Němcům pomáhat i další místní obyvatelé, ať už radou nebo přímou pomocí (osobním doprovodem z místa masakru).¹²⁰

Role vojska jako celku také není jednoznačná. O vojácích 28. pluku již byla řeč, jiní vojáci však ve večerních hodinách organizovaně a bez incidentů vyklidili město. Skupina vojáků nenáležících k 28. pluku také měla zachránit předsedu Vondru před lynčem u požární nádrže a to tak, že davu hrozili puškou a vzletnými slovy.¹²¹ Z hlediska československého práva se nikdo z aktérů násilností nedopustil ničeho špatného. Zákon č. 115 ze dne 8. května 1946 prohlásil veškeré jednání, „jehož účelem bylo přispěti k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků, nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů“¹²² za nepostižitelné, i kdyby bylo stíhatelné podle normálních trestních předpisů.

2.6 Shrnutí

Události 31. 7 1945 se staly. Tím si jistí být můžeme. Co se však přesně stalo, už se zřejmě nikdy nevyjasní. Ve víru různých hypotéz, svědectví a názorů jsou možnosti interpretace neomezené. K závratně odlišným výsledkům lze dojít upřednostněním jednoho svědka nad druhým. Při neexistenci nějakého univerzálně přijímaného výkladu mohou různí aktéři mít i protichůdné interpretace, o jejichž pravdivosti jsou skálopevně přesvědčeni. V tvorbě historického vědomí není nutně až tak důležité, jestli je obraz události v paměti pravdivý, důležité je, jestli dává smysl. To platí podle Jörna Rüsena ostatně i pro historiky samotné.¹²³ Právě intence a motivy vzpomínajících by v analýze kolektivního vzpomínání měli být centrem pozornosti. Opačný postup volí Eva Hahn a Hans Henning Hahn, kteří výroky médií a publicistů o ústeckém 31. červenci hodnotí podle závěrů Otfrieda Pustejovského a kladou jim dokonce myšlené otázky jako „Proč jste si nedali žádnou práci s ověřováním, co se vlastně

---

¹²⁰ Svědectví Jiřího T., (Kaiser, 1998), Dokument 43; Jiří T. měl z přednádraží odnést mladou Němku, zbitou řádícím holohlavým mužem

¹²¹ „Nechte toho, jsem národ Masarykův a nebudeme se snižovat k takovým gestapáckým metodám“, (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 24

¹²² Citováno dle (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 43

¹²³ (Rüsen, 2007), s. 201

tehdy v Ústí stalo?¹²⁴ Místo tohoto postupu je lepší zaměřit se na intence a motivy vzpomínajících. Je mou nadějí, že se mi toto v následujících kapitolách podaří.

---

¹²⁴ (Hahnová & Hahn, 2002), s. 33

3 Od odsunu k vyhlášení Schirmherschaftu

Podle Alessandra Cavalliho, který se zabýval kulturou paměti v komunitách zničených katastrofickými událostmi, tyto katastrofické události naprosto mění pojmání sebe sama. Jedinec definuje svůj život jako skládající se ze dvou částí – před událostí a po ní. Na individuální úrovni je samotná „převratná událost“ podobná prožitku „dobrodružství“ (tedy jakákoliv událost, vymykající se běžnému životu). To má svůj začátek a konec. Po jeho konci je nejprve třeba obnovit „reálný“ život, s jeho rutinami a starostmi.¹²⁵

U vysídlených Němců tato převratná událost nekončí v momentě jejich vysídlení. Poválečné Německo (i Rakousko) byly válkou zdevastované země, příliv milionů vysídlelců ze Střední a Východní Evropy tuto situaci rozhodně nezlepšil. Přijetí vysídlelců se také odlišovalo v závislosti na místních hospodářských vyhlídkách,¹²⁶ kultuře, ochotě místních obyvatel. Kvůli zničení velké části bytového fondu ve městech byli vysídlelci přidělováni k již existujícím rodinám, byli pro ně zřizovány masová provizorní přístřeší, někdy byli dokonce ubytováni v bývalých koncentračních táborech.¹²⁷ Mnozí byli z vlaků vysazeni takřkajíc „na zelené louce“. Na takovýchto místech později vyrostla tzv. „Vertriebenstädte“, která se dnes sama prezentují jako bavorská poválečná succes story.¹²⁸ V prvních letech ale rozhodně obyvatelé neměli na růžích ustláno. Zvláště Waldkraiburg byl extrémním případem. Vysídlelci, v převážné většině z Československa, zde našli pouze bunkry, v nichž za války byly vyráběny výbušniny. Právě v těchto bunkrech a provizorních budovách strávili první roky, především zimy byly ve špatně izolovaných budovách tvrdé.¹²⁹

Není proto divu, že první sudetoněmecké organizace, vznikající od roku 1945, byly koncipovány jako *Hilfsstelle*, tedy pomocná místa s úkolem řešit bezprostřední problémy. Již od července 1945 se ustavovala „Sudetendeutsche Hilfsstelle“ (Sudetoněmecká pomocná místa), která měla bezprostředně řešit nejpálčivější problémy.¹³⁰ První z těchto míst vzniklo v Mnichově a do konce roku 1948 se jich jen v Bavorsku ustavilo na 50. Není náhodou, že se

---

¹²⁵ CAVALLI, Alessandro, Memory and Identity: How Memory is Reconstructed after Catastrophic Events, in: Meaning and Representation in History, Edited by Jörn Rüsen, Berghahn Books, 2006, 167 - 182

¹²⁶ Franzen upozorňuje na obecně slabší integrační schopnost venkova, díky struktuře povolání stávajícího obyvatelstva a nově příchozích docházelo k přesycení trhu práce. Nově příchozí tedy na venkově představovali značnou a nechtěnou zátěž, (Franzen, 2010), s. 51

¹²⁷ Například Koncentrační tábor Flossenbürg <http://www.gedenkstaette-flossenbuerg.de/ausstellungen/was-bleibt-nachwirkungen-des-konzentrationslagers-flossenbuerg/konzept/ort/> (13.7.2015)

¹²⁸ „Waldkraiburg, inovativní město s budoucností“, <http://www.waldkraiburg.de/de/stadtmarketing-aktuelles/wirtschaftsbroschuere/> (22.7.2015)

¹²⁹ Waldkraiburg, Geretsried, Traunreut, Sonderausgabe der Zeitschrift Bayerland, München: Bayerland-Verl, 1963, s. 9; Waldkraiburg schaut zurück. Geschichte einer jungen Stadt. Waldkraiburg 1999, s. 141-146

¹³⁰ (Franzen, 2010), s.113

těžiště sudetoněmeckých organizací nacházelo zde, kde se zhruba polovina všech odsunutých z Československa se do roku 1950 usídlila a kde tvořili největší skupinu vyhnanců z jednoho regionu v poměru k místnímu obyvatelstvu.¹³¹ Tato skutečnost předurčila další vývoj sudetoněmeckých organizací, vázaných na Bavorsko, především na Mnichov. Soubežně s těmito Hilfstelle vznikla také Sudetendeutsche Suchdienst v Trauensteinu. Vysídlenci se totiž potýkali nejen s hmotnou nouzí, ale, co bylo ještě akutnější, s rozptýlením rodin po celém Německu, někdy i napříč okupačními zónami.¹³²

Tato starost o zajištění základních životních potřeb, znovunalezení ztracených rodinných příslušníků a uspořádání nového (v představách velké části vysídlenců prozatímního) života v nové zemi rozhodně nezmizela během krátké doby. Promítla se i do názvu první organizace vysídlenců z Ústí nad Labem a okolí založené v roce 1948 – *Hilfsverein Aussig*.¹³³ Název „pomocný spolek“ v prvních letech také náplní činnosti plně odpovídal, v rámci spolku byla založena vlastní *Suchdienst*, která kromě rodinných členů měla pomoci s vyhledáváním vzdálených příbuzných, bývalých spolupracovníků či přátel.¹³⁴ Podobného organizačního rázu byl i první *Aussiger Treffen* (setkání Ústečanů), v září 1948 v Mnichově, který byl především příležitostí k prvním znovushledání po odsunu, naplnění kartoték vyhledávací služby, či pořádání sbírek pro chudé vysídlené Ústečany v sovětské okupační zóně.

Samotný odsun a okolnosti ho provázející, včetně událostí 31. července, zde, alespoň oficiálně tematizovány nebyly. Prožitý odsun, trvajícím provizorium, nebo třeba i radost nad znovushledáním po letech nenahrávali dlouhému rozjímání nad utrpěnými křivdami. Tuto tendenci lze pozorovat i v tiském orgánu spolku v *Aussiger Bote* (ústecký hlasatel).¹³⁵ Bývalý ústecký archivář Franz Josef Umlauf v prvním čísle *Aussiger Bote* vyznačil tendenci vzpomínání, ohlížejícím se do idealizované (ideologizované) doby před rokem 1945: „... ale paměť na naši domovinu, zoranou a zúrodněnou našimi předky, kde jsme se narodili, desetiletí pracovali a žili v pravém společenství krve a osudu, nás všechny spojuje, i tehdy, kdy

---

¹³¹ (HAHNOVÁ, 1996), s.64

¹³² (Weger, 2008), s. 74

¹³³ Stručné dějiny spolku prezentuje poslední redakční číslo *Aussiger Bote*, 12/2013

¹³⁴ Zvláště dojemný příběh znovu shledaných zamilovaných lze najít v *Aussiger Bote*, 12/2013, s. 361

¹³⁵ Vydáván od prosince 1948, v 50. letech s nákladem 4 000 výtisků. Šéfredaktorem v letech 1948-1955 byl sudetoněmecký publicista Adolf Bohmann

*jsme nyní jeden od druhého vzdáleni a musíme žít v cizině. Paměť je rájem, z něhož nás nikdo nemůže vyhnat*¹³⁶

3.1 Konec dobrodružství, začátek vzpomínání

V prvním čísle z prosince 1948 také nelze nalézt jakoukoliv zmínku o 31. červenci. Až v roce 1949 dochází k otevření tématu a to v lednovém čísle. Zde je pod názvem „Ústí – mnohonásobné Lidice“¹³⁷ zveřejněn článek z Londýnských listů.¹³⁸ Objevují se očitá svědectví, zasílaná redakci čtenáři.¹³⁹ K povšimnutí na nich je především jejich krátkost (většinou jen několik vět) a osobní perspektiva. K počtu obětí a dalším obecnějším údajům se ani jeden nevyjadřuje. V červnovém čísle pak můžeme nalézt článek „Vyjasnění krvavé lázně v Ústí“,¹⁴⁰ který se staví do pozice vůči „české propagandě“ ale také vůči „nesprávnostem“ na německé straně, konkrétně tvrzením, že muniční sklad vyhodilo do vzduchu letadlo. V tomto letadle totiž měli sedět „sociálně demokratičtí přátelé“, kteří měli letět do Prahy.

Tím je myšlena kniha Almara Reitznera *Ich flog nach Prag*, vydaná na sklonku roku 1948, kde Reitzner kromě jiného podává z druhé ruky svědectví o ústeckých událostech, které měl údajně pozorovat z letadla.¹⁴¹ Podle jeho popisu, který pojmenovává *Ústecké peklo*, měli násilnosti trvat celé dva dny, za oběť mělo padnout až 4 000 lidí, cíleně měli být vražděny matky s dětmi.¹⁴² V celé knize se objevuje mnoho tvrzení, z nichž je patrné, že autor na udávaných místech buď nebyl, nebo záměrně přehání.¹⁴³ Jak upozorňují Hahnovi, byla Reitznerova kniha adresována především světové veřejnosti, které má prezentovat krutost a nelidskost poválečného zacházení s Němci v Československu.¹⁴⁴ Mezi sudetskými Němci však rezonanci tato kniha zatím nenašla, až do roku 1981 se Reitznerovo svědectví dále nikde neobjevuje. V článku v *Aussiger Bote* je sice na knihu odkazováno v souvislosti s přeletem letadla nad Ústím, jeho popis událostí však přijat není, stejně tak se zatím redakce vlastními slovy nevyjadřuje k počtu mrtvých.

---

¹³⁶ „...aber die Erinnerung an unsere Heimat, die von unseren Vorfahren urbar gemacht wurde, wo wir geboren wurden, jahrzehntelang gearbeitet haben und in einer wahrhaften Bluts- und Schicksalsgemeinschaft lebten, verbindet uns alle, auch wenn wir nun weit voneinander getrennt, in der Fremde leben müssen. Die **Erinnerung** ist das Paradies, aus dem uns niemand vertreiben kann.“ *Aussiger Bote*, 1948, 1, 6

¹³⁷ *Aussiger Bote*, 1, 1949

¹³⁸ Londýnské listy, ročník II., číslo 14, Londýn, 15. 7. 1948, s. 143; citováno dle (Kaiser, 1998), Dokument 42, příloha č. 1 v této práci

¹³⁹ Viz přílohy č.3 - 5

¹⁴⁰ *Aussiger Bote*, 5/6, 1949

¹⁴¹ Almar Reitzner: *Ich flog nach Prag. Ein Tatsachenbericht über die Verbrechen gegen die Menschlichkeit in der Tschechoslowakei*, München 1948, s. 12 - 14

¹⁴² tamtéž

¹⁴³ Hahnovi s. 67 a 411 a 544

¹⁴⁴ tamtéž

Ten se objevuje během srpnového *Aussiger Treffen* 1949. Zde došlo k předání prohlášení jménem „tisíců z vlasti vyhnáných sudetských Němců z města a kraje Ústí n.L.“. V něm se ve výčtu utrpených křivd vyskytuje (vedle mrtvých ve sběrných táborech) i „ústecká krvavá lázeň“, již za oběť padli „tisíce našich bratrů a sester“. Požadavkem však není návrat zpět, či potrestání viníků, ale *Wiedergutmachung*: „ (...) Máme nesmazatelné právo na nápravu neslýchaného bezpráví, jež postihlo strašlivě především ústecké obyvatelstvo ... (...) Požadujeme: Dejte našim lidem práci a výdělek, abychom naše existence, zničené vyhnáním, mohli znovu vybudovat! Stavte byty, abychom my bez vlasti měli alespoň domov! Postarejte se o naše nemohoucí, naše staré, sirotky a vdovy, aby nehladověli!“¹⁴⁵

Zde „krvavá lázeň“ plní funkci zdůraznění vlastní bídy a utrpení, která vede k formulování konkrétních materiálních požadavků tady a teď. Ze strany *Hilfsvereinu* poprvé použité číslo tisíců mrtvých má především podložit validnost upřednostnění těchto požadavků ve srovnání s jinými skupinami vysídlelců. Jde tedy o *Opferkonkurrenz* vůči jiným skupinám obyvatelstva v Bavorsku. Po přednesení tohoto prohlášení vystoupil opět F. J. Umlauft s fotografickou přednáškou o starém Ústí.

Nepříjemně čerstvé vzpomínání na „krvavou lázeň“ tedy rychle překrývá bezpečí nostalgie. Umlauft pro vysídlené Ústečany produkoval v podobném duchu i krátké knížečky. Jeho *Die Elbestadt Außig in der Erinnerung ihrer vertriebenen Bewohner*¹⁴⁶ obsahuje pouze značně idealizované vzpomínky na město před koncem války. Sám Umlauft přitom své vzpomínky na odsun a 31. červenec 1945 po příchodu do Německa vlastnoručně sepsal. Tato výpověď ovšem skončila „v šuplíku“ a ani po jeho smrti nebyly vydány.¹⁴⁷

3.2 Lidická ekvivalence

V následujícím ročníku *Aussiger Bote* se za celý rok objevují pouze tři krátké zmínky, zato dosti významné. Jednou je článek o novém českém místopisu. Po škodolibé radosti nad

---

¹⁴⁵ „Wir haben ein unabdingbares Anrecht auf Wiedergutmachung des ungeheueren Unrechtes, das insbesondere die Aussiger Bevölkerung furchtbar betroffen hat.

Wir fordern: Gebt unseren Leuten Arbeit und Verdienst, damit wir unsere durch die Austreibung vernichteten Existenzen wieder aufbauen können! Schafft Wohnungen, damit wir Heimatlosen wenigstens ein Heim haben! Sorgt für unsere Erwerbsunfähigen, unsere Alten, Witwen und Waisen, auf daß sie nicht hungern!“; *Aussiger Bote*, 09/1949

¹⁴⁶ UMLAUFT, Franz Josef, *Die Elbestadt Außig in der Erinnerung ihrer vertriebenen Bewohner*, Troisdorf: Kammwegverl., 1950

¹⁴⁷ V 90. letech šéfredaktor *Aussiger Bote* tento spis našel a nechal vyrobit dva svázané výtisky pro potřeby *Hilfsvereinu*, které lze dnes najít v Archivu *Aussiger Bote e. V* v knihovně Collegia Carolina (signatury AA 3043 a AA 3044)

údajným plánováním přejmenování Mostu Edvarda Beneše na Most Tankistů se k přejmenování *Sternplatz* na *Lidické náměstí* vyjadřuje redakce takto: „Počínaje 31. červencem 1945 ztratili Češi určitě nárok udržovat památku za války zničené vesnice v našem domovském městě, které za jeden jediný den muselo přinést desetkrát více nevinných německých obětí“¹⁴⁸ Dále jsou v říjnu 1950 čtenáři vyzýváni k poskytnutí výpovědi a dokumentů pro chystanou *Dokumentation der Austreibung der Sudetendeutscher*. Klíčové je opakované srovnání událostí v Ústí s Lidicemi. Ve stejném roce jako tato malá poznámka se objevuje brožurka „Das andere Lidice“, rakouského apologety nacismu Ericha Kerna. V ní krátce rekapituluje okolnosti vyhlazení Lidic, aby následně věnoval většinu brožurky výčtu „českých ďábelskostí“,¹⁴⁹ mezi něž patří i „Krvavá lázeň v Ústí“. Na závěr předkládá Kern světu „účet“. Lidice podle něj stály život „maximálně 185 mužů a 135 do koncentračních táborů poslaných žen“.¹⁵⁰ „Druhé Lidice“ měli stát 3 miliony lidí jejich práva a stovky tisíc zabít.¹⁵¹ Ústecké násilnosti zde hrají jen jednu roli z mnoha, vedle řady jiných násilností a neověřitelných příběhů (například „Položidovka okradena“).¹⁵²

Pro vystižení těchto přirovnávání k Lidicím se nejvíce hodí termín *Opferkonkurrenz* – konkurence obětí.¹⁵³ Jednotlivé skupiny, které se identifikují jako oběti, mezi sebou vedou konkurenční boj o uznání či posílení svého statusu. Skupina obětí, jejíž status je univerzálně přijímán, případně událost s univerzálně přijímaným výkladem, hraje „myslitelnou roli pozitivního příkladu“. ¹⁵⁴ Přirovnáním svého pocíťovaného příkoří k tomuto „pozitivnímu příkladu“, pak chce skupina dosáhnout stejné legitimacy obětí. V posledních desetiletích je tímto příkladem většinou Holocaust. Použitím slova „Holocaust“ ve spojení s jinak nesouvisející událostí nebo skupinou má být docíleno u těchto docíleno stejného univerzálního uznání, jakého

---

¹⁴⁸ Aussiger Bote, 02/1950, S. 46

¹⁴⁹ Kern, Erich Das andere Lidice. Die Tragödie der Sudetendeutschen. Welsermühl, Wels 1950, s. 23

¹⁵⁰ (Kern, 1950), s. 110

¹⁵¹ (Kern, 1950),s. 110

¹⁵² (Kern, 1950),s. 105

¹⁵³ Jde o termín hojně využívaný právě v souvislosti vztahy se sudetských Němců a vysídlenců obecně, přesnější definice však zatím chybí - K. Erik Franzen: Sudetendeutsche Tage als Gedenkstätten!? in: Diktatur – Krieg – Vertreibung. Erinnerungskulturen in Tschechien, der Slowakei und Deutschland seit 1945, Christoph Cornelißen, Roman Holec und Jiří Pešek (Ed.). Essen 2005, s. 223; Hahn Hans, Henning, Hein-Kircher, Heidi, Kochanowska-Nieborak, Anna (Hrsg.), Erinnerungskultur und Versöhnungskitsch, Marburg: Verlag Herder-Institut 2008 (Tagungen zur Ostmitteleuropa-Forschung 26), s. 32

¹⁵⁴ Nachum, Iris, "Unwürdige" und "würdige" Opfer?: Sudetendeutsche und Juden im Ringen um Wiedergutmachung am Beispiel der Generali-Versicherung. Iris Nachum. In: Opfernarrative : Konkurrenzen und Deutungskämpfe in Deutschland und im östlichen Europa nach dem Zweiten Weltkrieg / herausgegeben von K. Erik Franzen und Martin Schulze Wessel München : Oldenbourg, 2012, s. 87

se již dostalo Holocaustu.¹⁵⁵ Vyvraždění židů za 2. světové války však v prvních poválečných desetiletích ještě v německé společnosti nebylo velkým tématem. Aleida Assmannová toto období rovnou nazývá obdobím *Schlussstrichu*, tedy tlusté čáry za minulostí, vyznačující se mimo jiné i myšlenkovou a personální kontinuitou z dob nacistické éry.¹⁵⁶ Při nemožnosti využít Holocaust se naskýtal jeden aktuální případ ve světě rezonujícího symbolu brutality s jasným rozdělením na oběti a pachatele – tedy Lidice. Jak počtem uváděných obětí,¹⁵⁷ brutalitou (zvláště důležitá je symbolika krve a krvelačnosti)¹⁵⁸ a proklamovaným nepoměrem obětí má být zdůrazněn nárok na uznání utrpeného bezpráví, kterého se již dostalo Lidicím.

Wilhelm Turnwald v úvodu k tehdy napjatě očekávané *Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutscher*¹⁵⁹ neboli *Sudetendeutsches Weissbuch* (Dokumentace vyhnání sudetských Němců; Sudetoněmecká bílá kniha) volí označení jiné - *Völkermord* (Genocida). Jde o počátek dodnes využívaného lidskoprávního narativu,¹⁶⁰ který pro identifikaci sudetských Němců jako obětí využívá definici z *Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia*,¹⁶¹ který vstoupil v platnost právě v roce 1951. Tento diskurz je většinou terčem kritiky historiků, kteří jej označují jako relativizující.¹⁶² Jak bylo zmíněno již v kapitole „Víme, co nevíme“, obsahují *Dokumente* k ústeckým událostem čtyři značně protichůdná svědectví, z nichž největšího ohlasu se dočkala výpověď Aloise Ullmanna.¹⁶³ Proč byly zvoleny zrovna tyto čtyři výpovědi? Právě v této době, tedy od roku 1951 probíhal

---

¹⁵⁵ Tamtéž, Iris Nachum zde zmiňuje studii „The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of the World War II“; Určitě by šlo zmínit i další využití, například „Arménský Holocaust“ Roberta Fiska - <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/fisk/robert-fisk-let-me-denounce-genocide-from-the-dock-420011.html> (20. 7. 2015)

¹⁵⁶ Assmann, Aleida, Die transformative Kraft des Erinnerns in: Das Geheimnis der Vergangenheit : Erinnern, vergessen, entschuldigen, vergeben, loslassen, anfangen, Jürgen Moltmann (Hg.). - Neukirchen-Vluyn : Neukirchener Theologie, 2012, s. 65;

¹⁵⁷ Počet obětí a jeho důležitost pro politiku dějin analyzoval Kučera, Jaroslav, Statistické propočty odsunových ztrát - konečné slovo nebo slepá ulička?. In: Cesta do katastrofy: československo-německé vztahy 1938-1947. red. Ivona Řezanková, Václav Kural [Praha,] : ÚMV, [1993] s. 141-150

¹⁵⁸ K důležitosti tohoto motivu v líčení vysídlení Němců viz Kalinke, Heinke, Gerüchte, Prophezeiungen und Wunder. Zur Konjunktur sagenhafter Erzählungen in der unmittelbaren Nachkriegszeit. In: Fendl, Elisabeth (Hg.): Zur Ikonographie des Heimwehs. Erinnerungskultur von Heimatvertriebenen. Freiburg/Br. 2002, s. 166-167

¹⁵⁹ TURNWALD, Wilhelm Karl, Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutschen / Hrsg. von der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung Sudetendeutscher Interessen, München 1951

¹⁶⁰ Viz. Například motto Sudetoněmeckého dne v roce 2015, „Menschenrechte ohne Grenzen“ <http://www.sudeten.de/cms/st/?Home> (20. 7. 2015)

¹⁶¹ Oficiální internetový registr smluv a rezolucí OSN - https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-1&chapter=4&lang=en (20. 7. 2015)

¹⁶² (Weger, 2008), 17 – 31; Hahnovi pro exponenty tohoto diskurzu užívají označení „historici Eriky Steinbach“, (Henning Hahn & Hahn, 2010), s. 593

¹⁶³ Příloha č. 2

sběr materiálu pro edici *Die Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa*. Ačkoliv na edici pracovali renomovaní historici, jako Theodor Schieder nebo Werner Conze, kteří zdůrazňovali „vědeckou autenticitu“ při výběru a vyhodnocování materiálu, platilo v první fázi sběru svědectví hledisko „nelidskosti“, jako výběrové kritérium. Ediční pracovníci dokonce měli být odměňováni v závislosti na počtu obětí a míře brutality ve výpovědích, které sesbírají.¹⁶⁴ Ačkoliv neexistují doklady podobného jednání u Sudetoněmecké bílé knihy, svědčí omezení se na čtyři zprávy o 31. červenci, jejichž jediným společným prvek je právě brutalita, o záměru podpořit tvrzení, že šlo o genocidu.

3.3 Významná návštěva

Rok 1951 byl obecně plný událostí ve vztahu k našemu tématu. 4. *Aussiger Treffen* v srpnu navštívil Theodor Oberländer, budoucí ministr pro uprchlíky a vyhnance, který shromážděné oslovil:

*"Musíme si dnes připomenout 3000 obětí tohoto krvavého dne a požadovat, aby svět o Ústí mluvil. Pro všechny může platit jen jedno právo. Pokud chceme začít s výstavbou nové Evropy a nového světa a udělat tlustou čáru za vším, co se stalo, nemůže pak svět vzpomínat na Lidice a zapomínat na Ústí"*¹⁶⁵

Ústí je podle Oberländera třeba vnímat jako předeihu Postupimské konference. Oberländer, jako zatím nejvyšší státní činitel, který setkání Ústečanů navštívil, tak vymezil jednu z klíčových linií vnímání červencových událostí. Jakkoliv by se mohlo zdát, že je tímto výrokem „Ústí“ povýšeno na klíčovou událost v historickém vědomí sudetských Němců, nebo i vyhnanců obecně, jiné okolnosti tomu nenasvědčují.

Především v roce 1951 založené Sudetoněmecké noviny, oficiální tiskový orgán o rok dříve založeného Landsmannschaft u, ústecké události během této doby nezmiňují ani jednou. Náplní většiny z těchto prvních čísel je „Lastenausgleich“, tedy finanční kompenzace, míněné v první řadě pro uprchlíky a vyhnance a peripetie vysídlenců v jejich nové vlasti. Dále je prostor věnován oficiálním prohlášením Landsmannschaftu a jeho politice. Podstatnou část také tvoří komentáře k situaci v Československu, příběhy ze staré romantizované vlasti a pochopitelně reklamy.

---

¹⁶⁴ Mathias BEER: Im Spannungsfeld von Politik und Zeitgeschichte. Das Großforschungsprojekt "Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa". In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte 46 (1998), s. 370 - 371

¹⁶⁵ Aussiger Bote, 09.1951, s. 8; v této práci také příloha č. 9

Odsun sám o sobě a násilnosti jej provázející se tématy stávají jen výjimečně, například v miniseriálu „Menschenfackel-Wenzelplatz“ v červencových vydáních.¹⁶⁶ *Aussiger Bote* se po Oberländerově promluvě až do roku 1954 věnuje tématu jen dvakrát v červencovém čísle 1953. První článek „*Hydra pomluv*“¹⁶⁷ od Adolfa Bohmanna reaguje na tiskovou zprávu *Československé národní rady* v Chicagu, kterou měl převzít francouzský týdeník „*Politique etrangere*“. Tisková zpráva měla název „Wervolfové stále aktivní“ a líčila explozi v Krásném Březně jako německou sabotáž. Šéfredaktor Bohmann k této zprávě přidává vlastní popis událostí, v němž nutnost přesvědčit spojence v Postupimi hraje klíčovou roli.

Na něj navazuje přetisk článku Wenzela Jaksche z „*Der Neue Ackermann*“,¹⁶⁸ ve kterém popisuje své (značně nerealistické) snahy o zabránění odsunu na Postupimské konferenci. Když se dozvěděl o „Ústeckém masakru“ bylo mu prý jasné, že je nadějí konec. Takřka okamžitě po masakru se měla strhnout propagandistická kampaň českých agentů, kteří měli západ přesvědčit o své verzi, tedy o sabotáži Wervolfu a nutnosti energického zásahu proti Němcům. Na závěr Jaksch: „Tak se stalo neuvěřitelné: dvacetinásobné, sudetoněmecké Lidice díky důmyslné československé propagandě ve světě vyvolaly výbuch hněvu vůči sudetským Němcům a zpečetili jejich osud.“¹⁶⁹ Jak bylo řečeno již v kapitole „Víme, co nevíme“, nebyl takovýto důmysl na české straně přímo prokázán. Česká vláda sice ústecké události bez okolků využila, ale to až v reakci na již uzavřená jednání v Postupimi. Jaksch se tedy zřejmě snaží neúspěch své politiky externalizovat a svést na „československou propagandu“.

Jaksch zde poprvé použil termín „Ústecký masakr“, tedy jiný termín než „krvavá lázeň“ nebo „peklo“. Oproti nim je „masakr“ sice stále emotivně nabitý, je však generičtější a je využíván pro popis širokého spektra násilných událostí. Takováto *kategorizace*¹⁷⁰ umožňuje snadnější nakládání s událostmi, jejich konceptualizaci a možnost srovnání s jinými. Termín „Ústecký masakr“ se v této době ještě neprosadil, teprve v 90. letech je tento termín dominantní.

---

¹⁶⁶ SdZ, 5.7.1951 – SdZ 26.7.1951

¹⁶⁷ *Aussiger Bote*, 07/1953, s. 207

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 9

¹⁶⁹ tamtéž

¹⁷⁰ Ke „kategorizaci“ jako strategii detraumatizace viz (Rüsen, 2007), s. 35

3.4 Pod záštitou města a státu

Již v roce 1952 dosáhli ústečtí svých proklamovaných požadavků, na srpnovém 5. *Aussiger Treffen* převzalo město Mnichov *Patenschaft* nad vysídenci z Ústecka, s čímž se mimo jiné pojila i hospodářská výpomoc.¹⁷¹ Nad celou sudetoněmeckou skupinou pak převzalo Bavorsko *Schirmherrschaft*, tedy v kontextu vysídleneckých skupin unikátní druh patronátu. Pro ústecké sudetské Němce se tak navíc jednalo o v dvojí integraci, oba patronáty byly vyhlášeny v Mnichově, kde také *Hilfsverein* sídlil. V následující kapitole si ukážeme vývoj kultury vzpomínání v době této rostoucí integrace a německého hospodářského boomu. Napřed je ale třeba zasadit popsaná léta do teoretických rámců kultury vzpomínání.

3.5 Shrnutí - První léta vzpomínání

Jaká je tedy ve formativních letech 1945-1954 pozice ústeckých událostí v kultuře vzpomínání ústeckých sudetských Němců? Vysídlení Ústečané, sdružení kolem *Aussiger Hilfsverein*, formují v tomto případě svou vlastní skupinu uvnitř sudetoněmecké *Volksgruppe*. Jejich formy vzpomínání se zpočátku obracejí především ke staré historii města, kterou zprostředkovává bývalý archivář Umlauf, který je jako archivář typickým představitelem paměti kulturní. Jeho přednášky, články a publikace jsou rituálem, v jehož rámci se lze v myšlenkách vrátit do již neexistujícího místa, do starého Aussig an der Elbe. Protože neexistuje, nemůže se měnit a poskytuje tak útočiště před nejistotami nového života v novém prostředí. Ačkoli od odsunu neuplynulo ještě ani 10 let, stává se německý Aussig již téměř mýtickým, věčným. V F. J. Umlaufovi se mu dostává specialisty, který tuto „prastarou“ paměť zpracovává. Vzpomínání na staré Ústí tedy nese znaky kulturní paměti.

„Aussig“ je ale také využit jako termín shodný s „krvavou lázní“, či „krvavým dnem“, tedy s 31. červencem 1945. „Aussig“ se tedy také stává místem paměti na násilnosti. Ne však ve formě současné, kterou popisuje Thomas Kailer.¹⁷² Nápadně chybí jakékoliv vizualizace (v rámci tiskového řešení se na stejné stránce objevují nesouvisející obrázky přírody¹⁷³). Most Edvarda Beneše jako symbol také nefunguje, respektive se objevuje na jiných místech bez jakékoliv souvislosti s 31. červencem.

---

¹⁷¹ *Aussiger Bote*, 09/1952, s. 3; krátkou zprávu o *Patenschaftu* a z něj vyplývajících závazků pro město podává též SZ 18.8.1952, s. 6

¹⁷² Kailer, T., *Gewählte Erinnerung. Die Vertreibung der Sudetendeutschen und die mediale Inszenierung des Massakers von Aussig vom 31. Juli 1945*. In: Christine Vogel (Hg.): *Die mediale Inszenierung von Massakern, 16. bis 21. Jahrhundert*, Frankfurt am Main, 2006, s. 201 - 204

¹⁷³ *Aussiger Bote*, 5/6, 1949

Články, které defenzivně reagují na „českou propagandu“ nebo se snaží korigovat vlastní německý diskurz, stejně tak jako dopisy pamětníků, zapadají do schématu komunikativní paměti. Mezi členy skupiny probíhá diskuze o podobě a významu události, dochází teprve k jejímu vyhodnocování. O tomto procesu svědčí i její různá pojmenování. Theodor Oberländer a Wenzel Jaksch přichází se zásadním impulzem pro rozvoj historického vědomí ústeckých sudetských Němců. Traumatickou zkušenost, o níž je zpočátku těžké mluvit, dostává jasný smysl a důležité místo v dějinách. Na konci tohoto procesu stojí narativ, v němž toto narušení života traumatickou zkušeností dostává pevné místo a smysl v řetězci událostí.¹⁷⁴ Právě toto spojení „Ústí“ s „Postupimí“ je nejpodstatnějším krokem v tomto procesu. Dalším krokem při hledání smyslu a identity je v tomto případě „sebe-viktimizace“, tedy stavění se do role oběti. Oběť je v tomto pojmání vždy nevinná a zodpovědnost za její osud má „Druhý“.¹⁷⁵ Z nevinnosti vyplývá i vztah k době 1939 – 1945. Přelomem v životě odsunutých nebyla válka, období do roku 1945 je součástí „starého Ústí“. Konec války, 31. červenec a odsun jsou momenty změny, které jsou akcentovány.

Oběti ústeckých události jsou prezentovány jako nevinné v souvislosti se známým případem nevinných obětí – Lidicemi. Ani ve srovnávání s Lidicemi nelze spatřit asignaci vlastní viny, z hlediska vlastní viny jsou Lidice něčím vzdáleným, co by se klidně mohlo stát i v jiné zemi. Přirovnání Lidic a Ústí nad Labem pochází, jak jsme si ukázali, z české strany.¹⁷⁶ Nápadná je tendence inflace počtu obětí a to ne nominálních čísel, které se v této době stabilizují jako „tisíce“ (nejčastěji 3 000), ale právě v poměru k Lidicím. Ze čtyřnásobných Lidic v Londýnských listech se stávají Lidice desetinásobné a nakonec Lidice dvacetinásobné u Wenzela Jaksche.

Na závěr lze konstatovat, že mimo komunitu vysídlenců z Ústecka byla pozice poněkud odlišná. Zde zatím hrají ústecké události roli jedné z mnoha násilností, jež jsou „vyúčtovány“ světu, v Sudetoněmeckých novinách, které se v této době odsunem příliš nezabývají, pak nehrají roli žádnou. Právě kvůli přímé instrumentalizaci s cílem zapůsobit na světovou veřejnost je volena kvantita těchto událostí, které mají svým ohromným rozsahem zajistit legitimitu tezí těchto publikací (tedy uznání odsunu sudetských Němců jako genocidy, nebo jako

---

¹⁷⁴ RÜSEN, Jörn, How to make use of the past. Salient issues of Metahistory, in: The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa, Jg. 3, 2007, # 1, s. 206

¹⁷⁵ (Rüsen, 2007), s. 186

¹⁷⁶ Viz kapitola „Víme co nevíme“, také příloha č.

„mnohonásobných Lidic“). Teprve v době pozdější se ústecké události prosadí jako vizualizovaný symbol poválečných příkoří sudetských Němců.

4 Vznik symbolu (1955 – 1973)

V roce 1955 už životní podmínky ve Waldkraiburgu, stejně jako v jiných vysídleneckých komunitách, vypadaly mnohem jinak než v prvních poválečných letech. Většina obyvatel již nebydlela v provizorních dřevěných budovách nebo v bunkrech ale v nových bytech. V centru nového města již stála radnice a další budovy a v průmyslové zóně se již uchytila řada podniků, specializovaných na výrobu hudebních nástrojů a skla.¹⁷⁷ Markantní zlepšení životního standartu se odrazilo také na fungování sudetoněmeckých organizací, i *Hilfsvereinu*, jenž již neplní primárně funkci „Pomocného spolku“. Počínaje rokem 1955 si vedení *Hilfsvereinu* začíná oficiálně vytvářet svůj vlastní *Aussiger Archiv*¹⁷⁸ v Mnichově. V *Aussiger Bote* ze srpna 1955¹⁷⁹ vyzývají čtenáře aby „staré vzpomínky, obrazy, dokumenty“ nenechali „žloutnout a práchnivět“, ale místo toho předali právě tomuto archivu, kde mohou „poskytnout cenné znalosti z našeho tehdejšího duševního a hospodářského života, ale také důkazy našich útrap při vyhnání z vlasti.“ Vzpomínání na Ústí nad Labem se tak dostává specializované instituce (byť spíše neformálního rázu), která má ambice vzpomínání nadále kodifikovat, a to nejenom vzpomínání na staré Ústí ale i na traumatické zážitky poválečné doby.

V roce 1955 také šéfredaktor *Aussiger Bote* vydává knihu *Die Ausweisung der Sudetendeutschen, dargestellt am Beispiel des Stadtund Landkreises Aussig*, v níž se krátce zmiňuje i o násilnostech v Ústí. Vedle již standardního počtu obětí (2 700) zde klade důraz na zprávu z Londýnských listů¹⁸⁰ a nejmenovaná svědectví, díky nimž dochází k závěru, že mnozí z českých obyvatel se „často stavěli za pronásledované a všemožnými způsoby je podporovali.“¹⁸¹ Tato kniha, která oproti předchozím Bohmannovým publikacím s fotkami starého Ústí nebyla vydána *Hilfsvereinem*, byla adresována spíše odborné veřejnosti, jejím hlavním těžištěm jsou statistiky odsunutých.

Pro čtenáře *Aussiger Bote* napsal v tomto posledním roce své činnosti šéfredaktora pojednání „Velké nebezpečí – Odepsání“. V něm se obořuje na politiky (jmenovitě Konráda Adenauera), kteří navazováním styků s východním blokem sudetské Němce „odepsali“.

---

¹⁷⁷ (Franzen, 2010), s. 53

¹⁷⁸ Podle *Aussiger Bote* z roku 2013 archiv existoval už od roku 1951. V *Aussiger Bote* z roku 1953 pak lze najít zprávu o výstavě archiválií v rámci *Aussiger Treffen*, v níž se spekuluje o možných prostorách pro umístění zamýšleného archivu. Teprve v roce 1955 se však redakce obrací na veřejnost s definitivním prohlášením

¹⁷⁹ *Aussiger Bote* 08/1955, s. 258

¹⁸⁰ Londýnské listy, ročník II., číslo 14, Londýn, 15. 7. 1948, s. 143; citováno dle (Kaiser, 1998), Dokument 42, příloha č. 1 v této práci

¹⁸¹ Bohmann, Alfred, *Die Ausweisung der Sudetendeutschen, dargestellt am Beispiel des Stadtund Landkreises Aussig*. Marburg: Elwert, 1955, s. 50

Skutečným jádrem problému ale pro Bohmanna bylo setkání německých církevních představitelů vedených biskupem evangelické církve Ottem Dibeliem s představiteli Českobratrské církve evangelické. V rámci setkání se měl Dibelius omluvit za krutosti spáchané za války Němci a na cestě domů položit smuteční kytici v Lidicích. Bohmann v komentáři vymezuje svou verzi vztahů obětí, pachatelů a národních celků. „*Litujeme toho, co se v Lidicích během války stalo, totiž že se odpovědná německá místa nechala vyprovokovat Benešovými agenty,*“ píše Bohmann, čímž vinu externalizuje na konkrétní jedince, kteří se navíc pouze „*nechali vyprovokovat*“. Smířlivý akt biskupa Dibelia označuje za „*obvinění vlastních Volksgenossen*“, zatímco od Čechů jako národa očekává „*pocit viny*“ za to, „*co se stalo v Ústí nad Labem po válce, bez jakéhokoliv provinění ze strany Němců,*“ a co „*bylo nesrovnatelně strašnější a desetkrát horší než Lidice.*“ Aktéři v Ústí nad Labem podle Bohmanna „*jistě nebyli křesťané*“. Zatímco Němci říkají „*mea culpa*“, Čechům „*je tato pokora před Bohem očividně naprosto cizí.*“ Bohmann tedy vykresluje rozdíl mezi oběma národy. Na jedné straně jsou zbožní Němci, kteří se omluvili za nepatrný prohřešek v Lidicích, který vlastně jejich vinou vůbec nebyl. Na straně druhé jsou bezbožní Češi, kteří se mají omluvit za nesrovnatelně horší prohřešek, jehož vinu klade celému národu. Oproti Bohmannovi se F. J. Umlauft k hodnocení válečných a poválečných událostí dostával jen pomalu. V této době i nadále pokračoval ve své přednáškové a publikační činnosti s malou, ale podstatnou změnou. V jeho častých přednáškách s fotografiemi se již objevují obrazy z poválečného období. Oproti předchozím létům již nejde tolik o nostalgii a „*ráj vzpomínání*“, ale pokus utváření vlastního dějinného vědomí, které pojímá dějiny Němců v Ústí nad Labem jako celek, včetně vyhnání.¹⁸²

Umlauft od roku 1955 zpracovával svou knihu *Geschichte der deutschen Stadt Aussig*,¹⁸³ která nakonec vyšla v roce 1960, krátce po autorově smrti. Rozsáhlé, 804 stránkové dílo je dodnes nejobsáhlejším zpracováním dějin Ústí nad Labem. Ostatně i na české straně jde o stále hodnotný zdroj informací k dějinám města.¹⁸⁴ Popis násilností nese oproti termínům jako „*krvavá lázeň*“ a „*masakr*“ neutrální název „*31. červenec 1945*“. Umlaufův popis je poměrně střídavý, ačkoliv cituje článek z Londýnských listů (kde se mluví o 2 000 mrtvých),¹⁸⁵ vyčísluje oběti na 800 - 1000 a neuvádí žádný prvek ze svědectví v *Sudetoněmecké bílé knize*. Příčinou

---

¹⁸² Zpráva o přednášce o starém Ústí s fotografiemi v *Aussiger Bote* 06/1955, s. 181

¹⁸³ F. J. Umlauft, *Geschichte der deutschen Stadt Aussig*, Bayreuth 1960

¹⁸⁴ Například pro *Dějiny města Ústí nad Labem*, nebo pro projekt zabývající se dějinami architektury na severu Čech „usti-aussig.net“

¹⁸⁵ Londýnské listy, ročník II., číslo 14, Londýn, 15. 7. 1948, s. 143; citováno dle (Kaiser, 1998), Dokument 42, příloha č. 1 v této práci

výbuchu podle něj byla nedbalost vojáků, nastalé násilnosti pak spontánním výbuchem hněvu. Kapitulu autor začíná slovy: „*Nebyla to neděle, ale úterý, kdy se tyto děsivé události staly, ...*“.¹⁸⁶ Podobně jako redakce AB ve výše zmíněné poznámce se tedy Umlauft pokouší korigovat diskurz o událostech a vyloučit z něj nesprávná sdělení. Tato tendence je však také explicitně vyjádřena v doslovu knihy, pod kterým je podepsán *Aussiger Hilfsverein e. V.*: „*Náš kronikář vlasti (v originále Heimatforscher, pozn. autora) se zabýval také obdobím 1938 – 1945, které by „historik“ asi ještě nezahrnul, protože zpracování tohoto časového úseku po pramenné stránce ještě nemůže být provedeno správně a bez mezer. Toho si byl sám autor (tedy F. J. Umlauft, pozn. autora) a vydavatelé vědomi! Uzavření těchto mezer zůstává vyhrazeno „Aussiger Bote“, případně dalším publikacím Hilfsvereinu.*“¹⁸⁷

Tímto prohlášením si *Hilfsverein* a jeho „Heimatforscher“ (který ovšem mezi napsáním tohoto doslovu a vydáním knihy zemřel) přisvojují právo výkladu dějin, týkajících se jich samých. Lze jednoznačně hovořit o dotvoření vlastního historického vědomí této ústecké skupiny uvnitř vlastní sudetoněmecké skupiny. Toto vědomí nebylo omezeno jen na úzký okruh činovníků *Hilfsvereinu*, nýbrž jej lze zaregistrovat i u řadových členů a čtenářů. Takto například v říjnu 1955 uveřejnil *Aussiger Bote* záměrně bez komentáře zkrácenou reportáž o investigativní cestě magazínu *Stern* do Sudet, ve které bylo zmíněné údajné oběšení 2 000 Němců na lucernách v Ústí nad Labem.¹⁸⁸ Po několika dnech na tuto reportáž reaguje rozhořčený čtenář Karl Kriegl, který chce svým stručným svědectvím uvést věci na pravou míru.¹⁸⁹

Násilí z 31. července se tak stalo pevnou součástí kolektivní paměti ústeckých sudetských Němců. Lze dokonce mluvit o prvcích utvářející se vlastní paměti kulturní – tedy vytvoření vlastního archivu a vymezení specialistů na zpracování paměti. Tyto ústecké formy vzpomínání jsou však zaměřené především dovnitř. I Umlaftova kniha má mít své čestné místo „*všude, kde pobývají vlasti věrní Ústečané*“. Tomu odpovídal také malý náklad knihy, kterou šlo získat pouze přímo od *Hilfsvereinu* a v letech 1965-1983 ji nešlo získat vůbec.¹⁹⁰

---

¹⁸⁶ (Umlauft, 1960), s. 745

¹⁸⁷ (Umlauft, 1960), s. 783

¹⁸⁸ *Aussiger Bote* 10/1955, s. 342

¹⁸⁹ *Aussiger Bote* 12/1955, s. 413

¹⁹⁰ *Aussiger Bote* 06/1983, s. 173

Hilfsverein v 60. letech vyvíjel snahy prezentovat svůj výklad dějin Ústí navenek. Materiál sesbíraný v archivu měl být zpracován do formy *Heimattmusea*, které mělo existovat v rámci mnichovského městského Muzea, což v roce 1960 měli *Hilfsvereinu* přislíbit pracovníci odboru kultury na mnichovské radnici.¹⁹¹ Z tohoto záměru ovšem nakonec sešlo a realizovala se pouze krátká výstava „Ústí – Město a kraj“ v roce 1962.¹⁹² *Hilfsverein* si nakonec v roce 1968 zřídil svůj vlastní *Aussiger Heimattmuseum und Archiv*, kde bylo prezentováno především staré Ústí před vysídlením. Události z roku 1945 zde zastupovali pouze odsunové vyhlášky českých úřadů.¹⁹³ Podobně jako mnohé *Heimatstuben* bylo muzeum možno navštívit pouze po předchozím ohlášení.

4.1 Ustálení v kolektivní paměti

Oproti živelnému zájmu o 31. červenec v období 1949- 1955 se o těchto událostech na stránkách *Aussiger Bote* píše od roku 1955 zpravidla při příležitosti jejich kulatého výročí. Aleida Assmannová mluví v souvislosti s výročími o tom, že „*Vzpomínaná výročí v kulatých odstupech vyznačují a produkují vzpomínání.*“¹⁹⁴ Ustálení ústeckých událostí do podoby výročního aktu vyznačuje okolnost, že již mají v kolektivní paměti ústeckých sudetských Němců pevné místo. O jejich podobě se nejpozději od vydání *Umlauf*ovy knihy nevedou diskuze, ze strany redakce se nevyskytují žádné „korekce“. Nebylo již třeba zdůrazňovat utrpené bezpráví pro získání materiálního zabezpečení. V roce 1955 se vyřešily poslední právní komplikace vysídlelců a patronáty zajistily finanční fungování jak *Landsmannschaftu*, tak *Hilfsvereinu*.

Tuto tendenci asi nejlépe ilustruje výzva ke vzpomínce na mrtvé z roku 1960: „*V tomto čase stoupající kvality života milionů lidí v zemi hospodářského zázraku nechceme zapomenout ani jednu z nevinných obětí, které byli 31. 7. 1945 krutě zavražděny.*“¹⁹⁵ Vzpomínající jsou vyzváni k zapálení svíčky u fotografií zesnulých, tedy k veskrze soukromému aktu. Zároveň je ale 31. červenci dán nový význam: „*Je naší svatou povinností, udržovat naživu vzpomínku na tyto oběti, které zemřeli i za nás krutou smrtí.*“¹⁹⁶ *Poslední červencový den*

---

¹⁹¹ *Aussiger Bote*, 12/1960, 412

¹⁹² *Aussiger Bote*, 09/1960, s. 247

¹⁹³ *Aussiger Bote*, 09/1967, s. 247; *Aussiger Bote* 12/1968, s. 378; tyto vyhlášky jsou dnes k dispozici i v archivu *Aussiger Bote* v knihovně *Collegia Carolina* (podle starých signatur např. HAU 274, HAU 229, HAU 213)

¹⁹⁴ (Assmann, 2006), s. 183

¹⁹⁵ *Aussiger Bote* 06/1960, s. 240

¹⁹⁶ tamtéž

31. červenec má tedy být pro žijící sudetské Němce z Ústí bodem vykoupení. Obětem se připisuje nejen nevinnost ale nadto i vykupitelský, kristovský charakter.

4.2 *Debata o promlčení*

Na rok 1965 pak připadalo 20. výročí ústeckých událostí. Především ale také v květnu 1965 měla vypršet lhůta, po které jsou trestné činy dle německého práva promlčeny. V západoněmeckém parlamentu se strhla debata o možném prodloužení nebo rovnou zrušení této lhůty pro zločiny z dob 2. světové války. Do této debaty se rychle pokoušeli zapojit i zástupci různých vyhnaneckých seskupení, ať už formou tiskových prohlášení, nebo přímých interpelací. *Heimatkreis Aussig*¹⁹⁷ se 8. března 1965 obrátil přímo na ministra spravedlnosti Ewalda Buchera.¹⁹⁸ Za povšimnutí stojí stručná forma popisu ústeckých událostí, které jsou zde duálně pojmenovány jako „masakr“ a „krvavá lázeň“. Detailnější popis přenechává „*početným dokumentům a tisícům žijících svědků*.“ Především Heimatkreis požadoval „přesné prošetření těchto skutků spolkovou vládou a spravedlivé potrestání všech vinných a zodpovědných.“

Na zaslání této žádosti si však vybrali nejhorší možný termín. Někteří politici při debatě instrumentalizovali vyhnání a bombardování německých měst k relativizaci německé viny. Předseda FDP Erich Mende dokonce v televizním rozhovoru zmínil konkrétně Ústí a Drážďany jako dva příklady toho, že „na obou stranách nebyla lidská práva zrovna respektována.“¹⁹⁹ V březnu byl nakonec přijat návrh Konrada Adenauera, za počátek lhůty promlčení považovat vznik Spolkové republiky a tím odsunout problém do příštího volebního období. Ministr Bucher, který se stavěl vůči jakékoliv změně lhůty, toto vyhodnotil jako svou porážku a 26. března odstoupil. Nový ministr spravedlnosti pak označil možné vyšetřování a trestní stíhání viníků v zahraničí na základě existujících dokumentů za „nicht erfolversprechend“ (bez vyhlídek na úspěch).²⁰⁰ Obnovená debata o promlčení v roce 1969 se konala již za kancléřství Willyho Brandta. V rámci jeho *Ostpolitik* už pro vyhnanecké organizace a jejich nároky nebylo místo, což se projevilo zrušením Ministerstva pro vyhnance a uprchlíky v prvním roce jeho

---

¹⁹⁷ Oficiální seskupení ústeckých sudetských Němců v Landsmannschaftu. Hilfsverein byl samostatnou veřejně prospěšnou organizací, již však (s totožným personálním složením) v SL reprezentoval právě Heimatkreis

¹⁹⁸ Aussiger Bote 04/1965, s. 103, (viz Příloha č. 6)

¹⁹⁹ KITTEL, Manfred: Eine Zentralstelle zur Verfolgung von Verbreitungsverbrechen? In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, Heft 2, 2006, s.. 186

²⁰⁰ Tamtéž, s. 194

kabinetu.²⁰¹ Podepsáním smlouvy s Československem v roce 1973 pak byla uznána platnost poválečného uspořádání a veškeré sudetoněmecké právní nároky vůči ČSSR pohřbeny.²⁰²

Tento obrat nebyl pouze politický. Kultura vzpomínání Němců jako celku v této době procházela zásadní změnou. Aleida Assmannová hovoří o fázi „morálně-terapeutického diskurzu“, který datuje roku 1965 – 1985,²⁰³ Tobias Freimüller pro změnu hovoří o „Zpožděném rozloučení s *Volksgemeinschaft*.“²⁰⁴ Centrální pro tuto fázi vzpomínání je kniha *Die Unfähigkeit zu trauern* Alexandera a Margarety Mitscherlichových, ve které kritizují německou společnost jako „apoliticky konzervativní“ a „emočně autistickou“²⁰⁵ ve vztahu k minulosti a vlastní vině. Kritické hlasy vůči dosavadnímu *Opfernarativu* vyhnanců, specificky sudetských Němců však zaznívaly i zevnitř „*Volksgruppe*“.

4.3 Druhé Lidice podruhé

Již existující narativ srovnávající Lidice a odsun se dočkal v letech 1967 a 1968 dvou nových, vlivných aktualizací. Sudetoněmecký historik z Jakschova sociálně demokratického okruhu Emil Franzel ve svém zpracování odsunu z roku 1967 vyznačuje zásadní změnu: „Existuje celá řada vyhlazovacích akcí, které svým rozsahem vyhlazení Lidic vysoce překonávají, především pak zavraždění zhruba 2 500 lidí během tří hodin v Ústí 31. července 1945“²⁰⁶

O rok později na něj navazuje další sudetoněmecký sociální demokrat Ernst Paul s brožurkou „Es gibt nicht nur ein Lidice“.²⁰⁷ Jeho argumentace je strukturovanější než dosavadní přirovnání. V úvodu brožurky líčí morální heroismus německých sociálních

---

²⁰¹ Podrobněji ve Witte, Michaela: *Entfremdung - Sprachlosigkeit - Aussöhnung? : deutsch-tschechische Verständigungsprobleme in der Vertreibungsfrage (vyhnání a odsun) der Sudetendeutschen im Spiegel ausgewählter deutscher und tschechischer Presseorgane (1984 - 1997)*. Norderstedt, 2002, s. 29 - 31

²⁰² (Henning Hahn & Hahn, 2010),s. 641

²⁰³ Assmann, Aleida, *Die transformative Kraft des Erinnerns in: Das Geheimnis der Vergangenheit : Erinnern, vergessen, entschuldigen, vergeben, loslassen, anfangen*, Jürgen Moltmann (Hg.). - Neukirchen-Vluyn : Neukirchener Theologie, 2012, s. 65 - 68

²⁰⁴ Tobias Freimüller, *Der versäumte Abschied von der Volksgemeinschaft. Psychoanalyse und „Vergangenheitsbewältigung“*, in: Jürgen Danyel/Jan-Holger Kirsch/Martin Sabrow (Hrsg.), *50 Klassiker der Zeitgeschichte*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2007, S. 66-70.

²⁰⁵ MITSCHERLICH, Alexander a Margarete MITSCHERLICH. *Die Unfähigkeit zu trauern: Grundlagen kollektiven Verhaltens*. München: R. Piper, 1968, s. 17 a 38; citováno dle (Freimüller, 2007), s. 68

²⁰⁶ Emil Franzel: *Die Vertreibung. Sudetenland 1945-1946. Nach Dokumentendes Bundesministeriums für Vertriebene, Flüchtlinge und Kriegsgeschädigtensowie Dokumenten aus dem Bundesarchiv in Koblenz, nach Fragebogenberichtendes Bundesarchivs und Erlebnis- und Kreisberichten*, München 1967, s. 50

²⁰⁷ Ernst Paul, *Es gibt nicht nur ein Lidice*, Die Brücke, München 1968

demokratů, kteří jsou „vždy připraveni pozvednout svůj hlas, kdykoliv se děje bezpráví.“²⁰⁸ Sociální demokrati byli první, kdo světu podal zprávu o hrůznosti koncentračních táborů a stejně tak byli mezi prvními, kdo odsoudil vyhlazení Lidic, argumentuje Paul. Následně líčí Jakschovu roztržku s Benešem, jejíž příčinou měli být české plány na odsun Němců, sahající časově již před vyhlazení Lidic. Sudetoněmeckými Lidicemi mají být dva případy – „Ústecká tragédie“ a „Brněnský pochod smrti.“ Oba jsou v knize dokumentovány vždy jedním svědectvím sociálního demokrata, v brněnském případě Leopolda Kreuze a v ústeckém již známého Aloise Ullmana.

Srovnávání přečinů vůči Němcům s Lidicemi nenechalo klidným Johanna Wolfganga Brügelu,²⁰⁹ který ve druhém svazku svého oceňovaného díla *Češi a Němci* reaguje takto: „Nechme prozatím stranou ten nejzásadnější fakt, tedy že nelze srovnávat německé a české akty násilí, protože reakce, jakkoliv může být neomluvitelně excesivní, je pořád jenom odpovědí na akci někoho jiného. Rozhodující je: ani v jednom jediném případě se nestalo, že by československá vláda nějakou německou obec vypálila a všechny muže zastřelila. Kdo se chce vypořádat s Hitlerovými zločiny, musí pochopit toto: Jsou jen *jedny* (zvýrazněno v originále) Lidice, za které se Němci, jak říká Theodor Heuss, musí kolektivně stydět.“²¹⁰

Brügel nezmiňuje žádného z autorů jménem, jako sociální demokrat však s největší pravděpodobností reagoval na Ernsta Paula. Ačkoliv v odborných kruzích se Brügelovi dostalo uznání, sudetští Němci tuto kritiku vzali po svém – mlčením. Zatímco spisy Wenzela Jaksche, nebo i brožurka Ernsta Paula se v 90. letech dočkali i českých překladů, iniciovaných členy Seliger Gemeinde, Brügelovo dílo se dočkalo kompletního překladu až v roce 2008 a to bez přičinění sudetoněmeckých sociálních demokratů.²¹¹

Jaké je však vysvětlení toho, že oba zmínění sudetoněmečtí autoři již události v Ústí nad Labem prezentují jako zástupný symbol všech násilností z roku 1945 (respektive jako jeden ze dvou symbolů)? Odpověď můžeme nalézt v jednom jediném obraze.

---

²⁰⁸ Tamtéž, s. 7

²⁰⁹ Johann Wolfgang Brügel (1905-1986), předválečný politik v DSAP, během války spolupracovník exilové vlády. Po válce nejprve návrat do Československa, poté opět exil v Británii. Nepovažoval se za sudetského Němce a termíny „sudetendeutsch“ a „Volksgruppe“, stejně jako celou sudetoněmeckou politiku kritizoval jako pozůstatky nacismu; viz (Henning Hahn & Hahn, 2010), s. 534

²¹⁰ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Tschechen und Deutsche: 1939-1946*. München: Nymphenburger Verlagshandlung, 1974, s. 208

²¹¹ Tuto okolnost kritizovali obšírně již v roce 2002, kdy ještě český překlad neexistoval, Hahnovi, viz. (Hahnová & Hahn, 2002), s. 55-56

4.4 Ikonizace

Aleida Assmannová, která se v počátcích kariéry zabývala právě ikonizací v ranných kulturách,²¹² v posledních letech využívá na veřejnosti tohoto termínu pro popis role obrazů v současné kultuře vzpomínání. Pro exaktnější popis však musíme nahlédnout do svazku *Erinnerungskultur 2.0*, který se zabývá mediálními aspekty kultury vzpomínání. „Ikonizace je vyostřeným případem vizualizace: Skutečnost nebo proces je pregnantně a nadčasově zobrazen, téměř jako by měl vlastní auru. (...) Ikony mobilizují kolektivní afekty, poutají pozornost a formují individuální a kolektivní vzpomínky. (...) Jejich aura je tvořená proměnlivým vztahem důvěrného a neznámého, tedy, že jsou dostatečně důvěrně známé a přesto neustále odcizují. Ikonizace potvrzuje již známé a synchronizuje publikum se světem.“²¹³

Ikonou, která je zde myšlena, je anonymní kresba (v levém dolním rohu je nečitelný podpis; viz Příloha č. 10) zobrazující násilnosti 31. července 1945 na mostě, poprvé publikovaná v obrazové příloze *Unser Sudetenland* v červnu 1965.²¹⁴ *Unser Sudetenland* byl měsíčně vydávanou samostatnou fotografickou přílohou pro celou řadu *Heimatblätter*, ale také pro *Sudetendeutsche Zeitung*. Fotografické rubriky většinou tematizovaly starou vlast („Unsere alte Heimat“, „Unseres Riesengebirge“), které byly kontrastovány s rubrikami pranýřujícím Čechy a současný úpadek v této staré vlasti („Blick ins geraubte Heimat“, „Verfall und Zerstörung im heimatlichen Elbegebiet“). Na titulní straně červnového vydání v roce 1965 se tedy poměrně netypicky objevuje kresba, na které je vyobrazena autorova představa násilností na Mostě Edvarda Beneše.

Most je přeplněn davem, civilisté i vojáci lynčují Němce, vrhají je do vody a střílejí po nich. V oblasti protínání třetin obrazu (tedy ve „zlatém řezu“) na sebe poutá pozornost civilně oblečený muž vytrhávající ženě dítě a chystající se ho hodit přes most. Útočníci u levého okraje, u nichž lze rozeznat obličejové rysy, mají ve tváři výraz sebeuspokojení, jeden se dokonce usmívá. Nelze ovšem rozeznat žádné uniformy ani insignie, přibližně polovina útočníků je civilně oblečená. Pozorovateli tedy obraz nabízí možnost interpretace dle jeho gusta. Obraz je doplněn krátkým komentářem, v němž nejvíce upoutá „exaktní“ počet 2317 mrtvých, který není

---

²¹² Assmann, Aleida: Die Ent-Ikonisierung und Re-Ikonisierung der Schrift, in: Kunstforum International 127 (1994), S. 135-139

²¹³ Meyer, Erik; Leggewie, Claus: Erinnerungskultur 2.0 : Kommemorativ Kommunikation in digitalen Medien. 1. Aufl.. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2009, s. 10

²¹⁴ Unser Sudetenland, 06/1965, s. 1

nijak doložen. V návaznosti na debatu o promlčení nacistických zločinů je kontextualizovaná „amnestie“ z roku 1946, která veškeré přečiny v do té doby legitimizovala, sarkastickou glosou „Váleční zločinci jsou tedy *jen* Němci“.²¹⁵ Právě „exaktní“ počet obětí má vzbudit dojem, že jde u ústeckých událostí o důkladně zdokumentovanou událost.

Jako příloha většího množství sudetoněmeckých tiskovin měl *Unser Sudetenland* možnost tuto kresbu prezentovat poměrně širokému publiku. V roce 1967 kresbu také dále přetiskl *Aussiger Bote*.²¹⁶ Kresba si ostatně našla cestu i do odborné literatury a na českém internetu se například nedávno dočkala dosti svérázné aktualizace.²¹⁷ Touto kresbou ústecké události získaly konkrétní a pro okruh sudetských Němců emocemi nabitou vizualizaci. U ostatních poválečných excesů až donedávna žádné takové vizualizace neexistovaly. Zobrazená scéna je navíc unikátní právě pro násilí na Mostě Edvarda Beneše. Nelze ji zaměnit s ničím jiným. Právě tato unikátnost může vysvětlit prosazení ústeckého 31. července jako symbolu všech poválečných násilností. Svou roli samozřejmě hraje i udávaný počet obětí, který byl nejvyšší právě u Ústí a Brna.

4.5 *Most jako místo paměti*

Teprve touto kresbou také počíná asociace Mostu Edvarda Beneše s ústeckými událostmi jako celkem. V samotném *Unser Sudetenland* se v roce 1966 v rubrice „Blick in die Geraubte Heimat“ objevuje labské panoráma, na které je také Most Edvarda Beneše. Ten je zde pojmenován jako „Most vrahů“, ze kterého byly házeny stovky nevinných Němců do Labe.²¹⁸ Tato asociace se přitom u ústeckých sudetských Němců neprosadila okamžitě. V roce 1970, při příležitosti pojmenování náměstí v mnichovské čtvrti Milbertshofen na *Aussiger Platz*, zde byl odhalen pomník, který se na ústecké události, ani na most nikterak neodkazuje. Při odhalení pomníku předseda *Hilfsvereinu* Schmidt zmínil 31. červenec, jako nejtemnější den ústecké historie, „*kdy českému teroru padlo za oběť 2 000 mužů, žen a dětí*“,²¹⁹ zatím bez zdůraznění dění na mostě. Zásadní obrat nastal 10. prosince 1973, kdy se na protest proti podepsání smlouvy s Československem, která sudetské Němce záměrně nezmiňovala, odehrála svérázná vzpomínková performance a to v několika městech současně (zmiňovány jsou Mnichov, Bonn, Pasov, Düsseldorf, Augsburg, Ingolstadt, Řezno, Landsberg/Lech, Neustadt, Haßfurt a „mnohé

---

²¹⁵ tamtéž

²¹⁶ *Aussiger bote* 06/1967

²¹⁷ (Havel, Kaiser, & Pustejovsky, 2005), s. 27; Edice dokumentů *Intolerance* (Kaiser, 1998), s.

²¹⁸ *Unser Sudetenland* 09/1966, s. 3

²¹⁹ *Aussiger Bote* 09/1970, s. 273

další“). Během ní se představitelé sudetských Němců těchto měst shromáždili na mostech, kde za svitu pochodní po projevech vhodili smuteční věnec do řeky.

Na mnichovském Mostě Wittelsbachů pronesl mluvčí SL Walter Becher (za přítomnosti předsedy *Hilfsvereinu* Rudolfa Schmidta) následnou řeč: „30. července 1945²²⁰ byli v severočeském městě Ústí přes 2 000 mužů, žen a děti vhozeno do řeky, bylo na ně stříleno samopaly, byli zabíjeni – jen protože byli Němci. Dnes se setkáváme u mnoha pomníků a na mnoha mostech Spolkové republiky, na Isaře, Rýnu, Mohanu a Dunaji, abychom vzpomněli 241 000 obětí vyhnání, kteří v tomto čase tragédie sudetských Němců položili své životy. Tak jako v Ústí umírali ve stovkách jiných měst, v Žatci, v Postoloprtech, v Terezíně, v Liberci, v Mostě, v Moravské Ostravě, jako hořící pochodně na Václavském náměstí v Praze, ve slovenském Skleném, nebo během brněnského pochodu smrti k Pohořelicím na rakouské hranici. Vzpomínáme na tyto oběti vyhnání proto, že na ně spolková vláda nevzpomněla, když se zástupci Moskvy v Praze podepisovali smlouvu o neplatnosti Mnichovské dohody.“²²¹

Becher označuje veškeré smlouvy s východním blokem za „švindl a Kainovo znamení mezinárodní nespravedlnosti“ a prosí „v této hodině o odpuštění všech nepravostí, které se v našem jméně daly. Čekáme ale také, že druhá strana pojmenuje a odsoudí bezpráví, které se dělo ve jméně jejím.“ Vzpomínkový (či spíše protestní) akt na mostě se váže k ilustraci v *Unser Sudetenland*. Ta zobrazuje jen jedno z dějství násilností, zato však natolik působivě, že se toto místo – Most Edvarda Beneše – a tento specifický druh násilí – vrhání do vody – stává reprezentativním pro celou událost.

Místo paměti je sice identifikováno jako Most Edvarda Beneše, ale pro potřeby vzpomínání jím může být jakýkoliv most a jakákoliv řeka.²²² Toto zobecnění lze sice zdůvodnit tím, že Most Edvarda Beneše byl pro akty vzpomínání nedostupný, především zde však hraje roli demonstrativnost a praktičnost. Vzpomínkový akt na několika místech současně má větší dopad na veřejnost a také slouží k vyjádření jednoty vzpomínajících.²²³ Jak ovšem také upozorňuje Jay Winter: „Neoficiální místa paměti musí daná skupina lidí udržovat za použití

---

²²⁰ Častá záměna 30. a 31. července má svůj původ u výpovědi Aloise Ullmanna, viz příloha č. 2

²²¹ SdZ 14. 12. 1973, přetisk v *Aussiger Bote* 01/1974, s. 4; viz přílohy 11 a 12

²²² Zde do určité míry přebírám z Kailer, T., *Gewählte Erinnerung. Die Vertreibung der Sudetendeutschen und die mediale Inszenierung des Massakers von Aussig vom 31. Juli 1945*. In: Christine Vogel (Hg.): *Die mediale Inszenierung von Massakern*, 16. bis 21. Jahrhundert, Frankfurt am Main, 2006, s. 204

²²³ Toto redakce SdZ zdůrazňuje už v názvu tohoto článku na titulní straně: „Volksgruppe vereint im Gedenken“, SdZ, 14. 12. 1973; viz přílohy 11 a 12

svého času a peněz.“²²⁴ V souvislosti s rozvojem specializovaných míst paměti na světové války upozorňuje Winter také na praktické výhody vzpomínání v místních církevních institucích nebo u obecních památníků – účastníci nemusí cestovat na dlouhé vzdálenosti.²²⁵

Stejně tak jsou mosty ve městech velice jednoduše přístupnou lokalitou. Pořádání akce navíc nestojí veliké organizační úsilí (účastníkům například není třeba vysvětlovat, kam mají jít) a lze ji svolat i v krátkém předstihu, jak se to ostatně stalo i v prosinci 1973.²²⁶ Celý akt je především gestem rezignace na prosazení vlastního statusu oběti v německé kolektivní paměti. Smlouva s Prahou podepsána byla a německá společnost čím dál více vytlačovala vyhnanecké spolky z veřejné debaty.²²⁷ To lze ostatně dokumentovat i v tomto případě. *Süddeutsche Zeitung* se sice uzavření smlouvy a politickým debatám o ní věnuje, shromáždění na mostech však nezmiňuje vůbec.²²⁸ Působivá performance už se tak v Německu v dalších letech neopakuje. K dočasnému převzetí této tradice došlo ve Vídni, kde v letech 1974²²⁹ a 1975 (30. výročí události)²³⁰ členové vídeňského SLÖ z Aspernbrücke vhažovali smuteční věnce do Dunaje. Po roce 1975 od této praxe upouštějí i oni. Její místo zaujímají komorní formy vzpomínání, tedy kladení věnců u pomníku na *Aussiger Platz*²³¹ a bohoslužby v rámci *Aussiger Heimattag*.²³² Rezignace je hmatatelná i z článku v *Aussiger Bote* z roku 1988 „*Lidice zůstávají symbolem, Ústí bylo zapomenuto*.“²³³

4.6 Shrnutí

Od roku 1955 lze sledovat v kolektivní paměti ústeckých sudetských Němců stabilizaci vzpomínání na události 31. července, které jsou připomínány především během výročí. Zároveň jsou aktéři a oběti reinterpretovány. Aktéři jsou jako nekřesťané postaveni do opozice vůči nevinným obětem, jimž je naopak přisouzena téměř kristovská role oběti vykupující. Zodpovědnost za Lidice je delegována na konkrétní instituce, zatímco za ústecké násilnosti nese zodpovědnost celý národ. Vlastní paměťové instituce, které si *Hilfsverein Aussig* vytváří,

---

²²⁴ Winter Jay, Sites of memory and the shadows of war in: Erll ,A, Nünning, A. (Eds.), *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook*, Berlin, New York, 2008, s. 65 – 67; Winter používá hovorový termín „Cash“.

²²⁵ Tamtéž, s. 66

²²⁶ Toto tvrzení vyvozují z absence jakéhokoliv oznámení v *Sudetendeutsche Zeitung* nebo *Aussiger Bote* v předcházejících číslech.

²²⁷ Manfred Kittel: Eine Zentralstelle zur Verfolgung von Verbreichungsverbrechen? In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, Heft 2, 2006, s. 199 - 207

²²⁸ SZ, 12. 12. 1973, s. 1 a 7

²²⁹ Sudetenpost 15/16 1974, s. 3

²³⁰ Sudetenpost 15/16 1975, s. 4

²³¹ Např. *Aussiger Bote* 09/1978, s. 279; *Aussiger Bote* 07/1980, s. 197;

²³² Nástupce *Aussiger Treffen*; při těchto příležitostech nebývají zemřelí z 31. července 1945 zvláště zdůrazňováni; od roku 1976 se *Heimattag* konal nepravidelně

²³³ *Aussiger Bote* 10/1988, s. 273

prezentuje především staré německé Ústí, které má být jako neexistující místo zachováno nejen v paměti ale i v této kulturní instituci. Jde tedy o pokus utváření paměti kulturní, do které ovšem násilnosti 31. července nepatří. Tato okolnost se podobá zjištěním antropoložky Marušky Svašek, která při výzkumu paměti sudetských Němců identifikovala jasné oddělení vzpomínání na starou idealizovanou vlast a „vyhnání“, které s předchozím děním jakoby nemělo žádnou souvislost.²³⁴ Ústecké násilnosti z 31. července měli v kolektivní paměti ústeckých sudetských Němců své pevné místo. Na rozdíl od vzpomínání na starou vlast, které se v podstatě dodnes příliš nezměnilo, se však formy vzpomínání stále měnili a aktualizovali dle momentálních potřeb.

Zásadním impulsem pro interpretaci těchto násilností a pro jejich etablování jako symbolu nejen u vysídlených Ústečanů, ale i u sudetských Němců obecně, je kresba zveřejněná v přílohovém magazínu *Unser Sudetenland*.²³⁵ Ta poskytuje do té doby neexistující vizualizaci událostí, které zužuje na dění na Mostě Edvarda Beneše. Centrálním motivem je nevinná oběť (matka a dítě)²³⁶ vztáhnutelná a vztahovaná na celý kolektiv sudetských Němců, který již byl ve vzpomínání na násilnosti pevně etablován. Tato kresba splnila dva účely, jednak už natrvalo spojila ústecké události s mostem, napomohla ale také prosazení „Ústí“ a „mostu vrahů“ jako předního symbolu poválečného násilí na sudetských Němcích. V měnící se německé společnosti, ve které se vysídlení cítili opomenuti, se na svůj nárokovaný status oběti sudetští Němci pokoušeli při několika příležitostech upozornit. Po nezdařeném pokusu propojit debatu o nacistických zločinech ve Spolkovém sněmu se zločiny vůči vysídlelcům a po podepsání Pražské dohody, vnímané jako popření nároků sudetských Němců, uspořádal celý sudetoněmecký Landsmannschaft vzpomínkovou akci na mostech po celé zemi. Právě zde se objevuje dnes známá forma vzpomínání na „Ústecký masakr“, tedy vrhání květin či věnců z mostu.

4.7 Vývoj po roce 1973

Teprve v roce 1990 vzniká možnost pořádat vzpomínkové akty na Mostě Edvarda Beneše v Ústí nad Labem.²³⁷ Této možnosti se však neujímá *Hilfsverein Aussig*, ale místní pobočka

---

²³⁴ SVAŠEK, Maruska: Gewähltes Trauma. Die Dynamik der Erinnerung und (wieder-)erfahrenen Emotion. In: FENDL, Elisabeth (Hg.): Zur Ikonographie des Heimwehs. Erinnerungskultur von Heimatvertriebenen. Freiburg/Br. 2002, s. 55 – 78

²³⁵ Viz příloha č. 10

²³⁶ Matka s dítětem byly od 50. let jedním z nejpoužívanějších motivů na pomnicích vysídlelců obecně. I u nich bylo cílem zdůraznění nevinnosti - SCHOLZ, Stephan, Vertriebenendenkmäler: Topographie einer deutschen Erinnerungslandschaft, Verlag Ferdinand Schöningh, 2015, s. 292 - 299

²³⁷ SdZ, 10. 8. 1990, s. 1 - 3

Kulturního sdružení občanů německé národnosti v Československu. K té se v dalších letech přidává nově zřízená krajská skupina sudetoněmeckého Landsmannschaftu v Drážďanech. Po rozehnutí vzpomínkové akce této skupiny v Terezíně v roce 1994 se vzpomínková akce v roce 1995 konala v Schöna an der Elbe.²³⁸ *Aussiger Hilfsverein* se začíná angažovat až od roku 2001, především v prosazení umístění památní desky na Most Edvarda Beneše. To se *Hilfsverein* také podařilo, s výslednou deskou však nebyly spokojeni a tak vytvořili památník vlastní, který byl stejného roku umístěn na kopii Pradědské rozhledny (Altvaterturm), kde vzniká svérázná galerie podobných pomníků, věnovaných poválečnému osudu Němců ve Střední a Východní Evropě.²³⁹ *Hilfsverein* se nakonec z důvodu stáří a „splnění svých cílů“ v roce 2007 rozpustil. V roce 2013 se také rozpustila redakce *Aussiger Bote*, své materiály převedla na vznikající Sudetoněmecké muzeum. Tím symbolicky předala zpracování paměti ústeckých sudetských Němců do rukou specialistů, do rámce obecnější kulturní paměti sudetských Němců.

---

²³⁸ Podle Vladimíra Kaisera měl šéf této skupiny, Rüdiger Kollar, porušit utajení, které nad plánovaným vzpomínkovým aktem v roce 1995 vyhlásilo město Ústí nad Labem. Tím umožnil Klubu českého pohraničí oznámit svou vlastní protestní akci.

²³⁹ (SCHOLZ, 2015), s. 285 – 286

Závěr

Mým záměrem bylo vylíčit vývoj úlohy ústeckých násilností v roce 1945 v kultuře vzpomínání sudetských Němců soustředěných kolem institucí *Hilfsverein Aussig* a jeho periodika *Aussiger Bote*. Po úvodních kapitolách, kde byly nejdříve představeni sudetští Němci samotní, stejně jako instituce ústeckých sudetských Němců, následovaly samotné dvě kapitoly obsahové. V nich je nejprve popsán vývoj od příchodu do Německa po vyhlášení Schirmherrschaftu nad celou sudetoněmeckou *Volksgruppe*. V tomto období se etablují dvě roviny vzpomínání. Jedno je nostalgické vzpomínání na starou ztracenou vlast, která je postupně pomoci k tomu určených osob (F. J. Umlauft) a později i instituce.

Vzpomínání na poválečné události je naproti tomu zprvu neustálené. Postupně jsou mu přiřazovány různé impulzy, které pomáhají dávat událostem smysl, tedy srovnávání s již etablovaným symbolem krutosti, Lidicemi, a role 31. července 1945 ve světových dějinách, kterou na *Aussiger Treffen* artikuluje Theodor Oberländer a ve svých publikacích Wenzel Jaksch. Přirovnání k Lidicím, stejně tak jako počet obětí jsou založeny především na anonymním svědectví v *Londýnských listech*²⁴⁰ a na výpovědi Aloise Ullmanna a nejsou nikým zpochybnovány.²⁴¹ Po úspěšné instrumentalizaci násilností k získání patronátu města Mnichov se v 50. a 60. letech událost stabilizuje v kolektivní paměti pravidelným připomínáním během kulatých výročí a při příležitosti *Aussiger Treffen*. Teprve od roku 1965 dochází k prosazení ústeckých událostí na místo symbolu poválečného utrpení všech sudetských Němců, děje se tak pomocí vizualizace v *Unser Sudetenland*. Ta zároveň propojuje události s Mostem Edvarda Beneše. Vývoj vzpomínání na událost je dovršen protestní akcí v roce 1973, kde se objevuje poprvé vzpomínání na oběti na Mostu Edvarda Beneše formou věnce. Toto vzpomínání lze provozovat na jakémkoliv mostě, místem vzpomínání je tedy jakýkoliv most nad řekou.

Vývoj vzpomínání na ústecký 31. červenec 1945 tedy během období 1945 – 1973 doznalo značného vývoje, forma, kterou známe z každoročního vzpomínkového aktu v Ústí nad Labem je vytvořena právě tehdy. Naopak udávané počty obětí se pohybují ve stovkách a tisících, čísla se mění podle momentální potřeby a postojů vzpomínajících. Vzpomínkové akty a prohlášení po roce 1990 mají tedy svůj kořen v tomto vývoji, který nelze hodnotit jako statický. Je mým přesvědčením, že i ostatní symboly „Flucht und Vertreibung“ prodělaly podobný vývoj a měly by jako takové být vnímány.

---

²⁴⁰ Londýnské listy, ročník II., číslo 14, Londýn, 15. 7. 1948, s. 143; citováno dle (Kaiser, 1998), Dokument 42, příloha č. 1 v této práci

²⁴¹ S výjimkou zpochybnění přirovnání k Lidicím J. W. Brügel, který ovšem není vnímán jako sudetský Němec

Prameny

Archivní

Archiv Aussiger Bote (dříve Hilfsverein Aussig e. V.) uložený ve vědecké knihovně v Sudetoněmeckém domě (signatury AB a AA)

Tištěné

BOHMANN, Alfred (Hrsg.). Aussig Stadt und Land. Eine Sammlung von Bildern aus der Geschichte und der Landschaft der alten Heimat. München, im Selbstverlag des Hilfsvereins Aussig e. V., 1953

BOHMANN, Alfred. Die Ausweisung der Sudetendeutschen, dargestellt am Beispiel des Stadtund Landkreises Aussig. Marburg: Elwert, 1955

FRANZEL Emil. Die Vertreibung. Sudetenland 1945-1946. Nach Dokumentendes Bundesministeriums für Vertriebene, Flüchtlinge und Kriegsgeschädigtensowie Dokumenten aus dem Bundesarchiv in Koblenz, nach Fragebogenberichtendes Bundesarchivs und Erlebnis- und Kreisberichten, München 1967

KERN, Erich. Das andere Lidice. Die Tragödie der Sudetendeutschen. Welsermühl, Wels 1950

PAUL Ernst. Es gibt nicht nur ein Lidice, Die Brücke, München 1968

TURNWALD, Karl Wilhelm. Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutschen / Hrsg. von der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung Sudetendeutscher Interessen, München 1951

UMLAUFT, Franz Josef. Die Elbestadt Außig in der Erinnerung ihrer vertriebenen Bewohner, Troisdorf: Kammwegverl, 1950

UMLAUFT, F. J., Geschichte der deutschen Stadt Aussig, Bayreuth 1960

Periodika

Aussiger Bote

Sudetendeutsche Zeitung

Sudetenpost

Unser Sudetenland

Süddetsche Zeitung

Prager Zeitung

Edice

KAISER, Vladimír. Intolerance: Češi, Němci a Židé na Ústecku 1938-1948 : edice dokumentů z fondu Archivu města Ústí nad Labem = Intoleranz : Tschechen, Deutsche und Juden in Aussig und Umgebung 1938-1948 : Edition der Dokumente aus den Beständen des Archivs der Stadt Aussig. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Albis international, 1998

Literatura

Monografie

- ASSMANN, A., Frevert, U, *Geschichtsvergessenheit – Geschichtsversessenheit. Vom Umgang mit deutschen Vergangenen nach 1945*, Stuttgart 1999
- ASSMANN, Aleida, *Der lange Schatten der Vergangenheit: Erinnerungskultur und Geschichtspolitik*. München : Beck , 2006
- ASSMANN, Aleida: *Das neue Unbehagen an der Erinnerungskultur : Eine Intervention*, 1.Vyd., München: C.H.Beck, 2013
- BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938-1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. V čes. jaz. vyd. 1. Praha: Prostor, 2002
- BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Tschechen und Deutsche: 1939-1946*. München: Nymphenburger Verlagshandlung, 1974
- CÍLEK, Roman a Jiří FABŠIC, *Vlkodlaky kryje stín*, 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1968
- DVOŘÁK, Tomáš. *Přepisování paměti. Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014
- FRANCOIS, Etienne, SCHULZE Hagen (ed.), *Deutsche Erinnerungsorte I* , München 2001
- FRANZEN, K. Erik. *Der vierte Stamm Bayerns. Die Schirmherrschaft über die Sudetendeutschen 1954-1974*. München : Oldenbourg , 2010
- HAHN, Hans Henning, HAHN, Eva. *Die Vertreibung im deutschen Erinnern : Legenden, Mythos, Geschichte*. Paderborn : Schöningh, 2010
- HAHNOVÁ, Eva a HAHN, Hans Henning. *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*. Praha : Votobia, 2002
- HAHNOVÁ, Eva. *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Praha : 1. vyd. Prago Media, 1996
- HAVEL, Jan, KAISER, Vladimír a PUSTEJOVSKY, Otfried. *Stalo se v Ústí nad Labem 31. července 1945 . Ústí nad Labem : 2005*
- KAISER, Vladimír. *Intolerance: Češi, Němci a Židé na Ústecku 1938-1948 : edice dokumentů z fondu Archivu města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem : Albis international, 1998
- KAISEROVÁ, Kristina a KAISER, Vladimír. *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem : Město Ústí nad Labem, 1995
- KARASEK-Langer, Alfred, *München Waldkraiburg, Geretsried, Traunreut, Sonderausgabe der Zeitschrift Bayerland*, München: Bayerland-Verlag, 1963
- KERB, Konrad, ZAHN, Harri, SCHROLL, Meinard, *Waldkraiburg schaut zurück. Geschichte einer jungen Stadt*, Waldkraiburg 1999
- KURTH, Karl O. (hrsg.), *Handbuch der Presse der Heimatvertriebenen*, Kitzingen: Holzner, 1953
- PUSTEJOVSKY, Otfried. *Die Konferenz von Potsdam und das Massaker von Aussig am 31. Juli 1945. Untersuchung und Dokumentation*. München : Herbig, 2001
- RADVANSKÝ, Zdeněk. *Konec česko-německého soužití v ústecké oblasti 1945-1948*. Ústí nad Labem : Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1997
- RÜSEN, J., *Historische Orientierung*. Köln: Böhlau, 1994
- SCHOLZ, Stephan, *Vertriebenenendenkmäler: Topographie einer deutschen Erinnerungslandschaft*, Verlag Ferdinand Schöningh, 2015
- WEGER, Tobias. *"Volkstumskampf" ohne Ende? Sudetendeutsche Organisationen. 1945-1955*, Frankfurt am Main: Lang, 2008

WITTE, Michaela: Entfremdung - Sprachlosigkeit - Aussöhnung? : Deutsch-tschechische Verständigungsprobleme in der Vertreibungsfrage (vyhnání a odsun) der Sudetendeutschen im Spiegel ausgewählter deutscher und tschechischer Presseorgane (1984 - 1997). Norderstedt, 2002

Sborníky a kolektivní monografie

BENEŠ, Zdeněk et al., Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948. Praha: Gallery, 2002

CORNELIßEN, Christoph, HOLEC, Roman, PEŠEK, Jiří, (Ed.), Diktatur – Krieg – Vertreibung. Erinnerungskulturen in Tschechien, der Slowakei und Deutschland seit 1945, Essen 2005

ERLL, A, NÜNNING, A. (Eds.), Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook, Berlin, New York, 2008

FENDL, Elisabeth (Hg.): Zur Ikonographie des Heimwehs. Erinnerungskultur von Heimatvertriebenen. Freiburg/Br. 2002

FENDL, Elisabeth: Zur Ästhetik des Verlusts. Bilder von Heimat, Flucht und Vertreibung. 1. Aufl. Münster: Waxmann Verlag, 2010

FRANZEN, K. Erik, WESSEL, Martin Schulze, Opfernarrative : Konkurrenzen und Deutungskämpfe in Deutschland und im östlichen Europa nach dem Zweiten Weltkrieg. München : Oldenbourg, 2012.

HAHN, Hans Henning, HEIN-KIRCHER, Heidi, KOCHANOWSKA-NIEBORAK, Anna (Hrsg.), Erinnerungskultur und Versöhnungskitsch, Marburg: Verlag Herder-Institut 2008 (Tagungen zur Ostmitteleuropa-Forschung 26),

HASLINGER, Peter u.a. (Hg.): Diskurse über Zwangsmigrationen in Zentraleuropa. Geschichtspolitik, Fachdebatten, literarisches und lokales Erinnern seit 1989. München 2008

MASLOWSKI, Nicolas, ŠUBRT, Jiří. Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám, Praha: Karolinum, 2014

MEYER, Erik; LEGGEWIE, Claus: Erinnerungskultur 2.0 : Kommemorativ Kommunikation in digitalen Medien. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2009

MOLTMAN, Jürgen (Hg.), Das Geheimnis der Vergangenheit : Erinnern, vergessen, entschuldigen, vergeben, loslassen, anfangen, Neukirchen-Vluyn : Neukirchener Theologie, 2012

RÜSEN, Jörn (ed.), Meaning and Representation in History, Berghahn Books, 2006

VOGEL, Christine (Hg.): Die mediale Inszenierung von Massakern, 16. bis 21. Jahrhundert, Frankfurt am Main, 2006

Články v periodících

ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš, Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění evakuace" německého obyvatelstva (květen až září 1945), 1. část: Předpoklady a vývoj do konce května 1945). Soudobé dějiny. 2005, roč. 12, čís. 3-4, s. 465-533;

ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš, Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění evakuace" německého obyvatelstva (květen až září 1945), 2. část: Československá armáda vytváří "hotové skutečnosti", vláda je před cizinou legitimizuje. Soudobé dějiny. 2006, roč. 13, čís. 1-2, s. 13-4

BEER, Mathias: Im Spannungsfeld von Politik und Zeitgeschichte. Das Großforschungsprojekt "Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa". In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte 46 (1998)

FREIMÜLLER, Tobias, Der versäumte Abschied von der Volksgemeinschaft. Psychoanalyse und „Vergangenheitsbewältigung“, in: Jürgen Danyel/Jan-Holger Kirsch/Martin Sabrow (Hrsg.), 50 Klassiker der Zeitgeschichte, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2007

KITTEL, Manfred: Eine Zentralstelle zur Verfolgung von Verbreitungsverbrechen? In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, Heft 2, 2006

PUSTEJOVSKY, Otrfid, MEISSNER, Julius, Das Aussiger Massaker vom Dienstag, dem 31. Juli 1945. Neue Befunde und Erkenntnisse. In: Jahrbuch für sudetendeutsche Museen und Archive 2002, Mohr, Klaus München : Sudetendeutsches Archiv, 2003

RÜSEN, Jörn. How to make use of the past. Salient issues of Metahistory, The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa. The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa. 2007, s. 169-221

STANĚK, Tomáš. Co se stalo v Ústí nad Labem 31. července 1945? Dějiny a současnost. 1990. Roč. 12, č. 2, s. 48 – 51

WINTER, Jay, The Generation of Memory: Reflections on the Memory Boom in Contemporary Historical Studies, in: Bulletin of the German Historical Institute 27 (2000)

Elektronické zdroje

Bohemistik.de, Hans Henning Hahn, <http://www.bohemistik.de/> (27. 7. 2015);

Sabine Moller, Erinnerung und Gedächtnis, Version: 1.0, in: Docupedia-Zeitgeschichte, (12. 4. 2010), URL: http://docupedia.de/zg/Erinnerung_und_Ged.C3.A4chtnis?oldid=106409

Christoph Cornelißen, Erinnerungskulturen, Version: 2.0, in: Docupedia-Zeitgeschichte, (22. 10. 2012) URL:http://docupedia.de/zg/Erinnerungskulturen_Version_2.0_Christoph_Corneli.C3.9Fen?oldid=106410

Matthias Stickler, Sudetendeutsche Landsmannschaft, in: Historisches Lexikon Bayerns, URL: http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/artikel/artikel_46305 (26. 08. 2014)

<http://www.zasvobodu.cz/news/vybuch-v-krasnem-brezne/> (6. 7. 2015)

<http://www.gedenkstaette-flossenbuerg.de/ausstellungen/was-bleibt-nachwirkungen-des-konzentrationslagers-flossenbuerg/konzept/ort/> (13. 7. 2015)

<http://www.waldkraiburg.de/de/stadtmarketing-aktuelles/wirtschaftsbroschuere/> (22. 7. 2015)

<http://www.sudeten.de/cms/st/?Home> (20. 7. 2015)

Přílohy

Příloha 1: Svědectví nezjištěného českého očitého svědka, člena obecní správní komise v Ústí nad Labem, publikované v „Londýnských listech“	65
Příloha 2 : Svědectví Aloise Ullmanna.....	67
Příloha 3 : Svědectví Adolfa Köhlera.....	70
Příloha 4 : Svědectví z druhé ruky Maxe Lahe	70
Příloha 5 : Svědectví Otto Weisse	71
Příloha 6: Výzva zasláná ministru Bucherovi	71
Příloha 7 : Podpisová listina k příležitosti vyhlášení Patenschaftu z památeční knihy Hilfsverein Aussig	72
Příloha 8 : Fotografická koláž z památeční knihy Hilfsverein Aussig	73
Příloha 9: Titulní strana Aussiger Bote ze září 1951, proslov státního sekretáře Oberländera	74
Příloha 10: Kresba zobrazující násilí na Mostě Edvarda Beneše	75
Příloha 11: Mluvčí SL Walter Becher s předsedou Hilfsvereinu na Wittelsbacher Brücke	76
Příloha 12: Titulní strana SdZ ze 14. prosince 1973	77
Příloha 13: Mapa a tabulka zpracovávající výsledky výzkumu Otfrieda Pustejovského a Julia Meissnera z roku 2002	78
Příloha 14: Odhalení pomníku na Aussiger Platz.....	79
Příloha 15: Památní deska odhalená v roce 2005 na Altvaterturm. Kopie byla také předána Sudetoněmeckému muzeu	80

Příloha 1

Svědectví nezjištěného českého očitého svědka, člena obecní správní komise v Ústí nad Labem, publikované v „Londýnských listech“, vyd. Josef Bělina, ročník II, číslo 14, Londýn, 15. 7. 1948, str. 143.

(Převzato z KAISER, Vladimír. Intolerance: Češi, Němci a Židé na Ústecku 1938-1948 : edice dokumentů z fondu Archivu města Ústí nad Labem Vyd. 1. Ústí nad Labem: Albis international, 1998)

42.

Výbuch muničního skladiště v Krásném Březně a masakr německého obyvatelstva 31.7.1945

Svědectví nezjištěného českého očitého svědka, člena okresní správní komise v Ústí nad Labem, publikované v „Londýnských listech“, vyd. Josef Bělina, ročník II., číslo 14, Londýn, 15.7.1948, str.143

Explosion des Munitionslagers in Schönriesen und Massaker an der deutschen Bevölkerung am 31. Juli 1945

Bericht eines ungenannten tschechischen Zeugen, Mitglied der Bezirksverwaltungs-kommission in Aussig, publiziert in den „Londýnské listy“, herausgegeben von Josef Bělina, 2. Jahrgang, Nr. 14, London, 15.7.1948, S. 143

Výbuch v Krásném Březně

Je třeba také podati správné vyličení události z 31. července 1945, jež by se snad mohla nazvat protějškem Lidic. Tato věc bude dříve či později ventilována, a musíme o tom promluvit sami, nemáme-li býti kolektivně odsuzováni jako Němci. Právě že se blíží třetí výročí toho masakru, jež jde výhradně na účet KSČ, považuji za správné abych jako očitý svědek a funkcionář tehdejší Správní komise vyličil příčiny tehdejšího výbuchu a nelidské represálie, jež mu následovaly: V naší oblasti skončila poslední fáze bojů německé armády gen. Schörnera dne 9. května 1945. Všechny silnice a ulice v městech byly zataraseny kolonami aut, děl a munice. Příštího dne, 10. května, se započalo s odklízováním. Zbraně a munice byly deponovány ve skladech bývalé rafinérie cukru v Krásném Březně, která byla během války přeměněna na „Deutsche Kabelwerke“.

V tomto podniku byly uskladněny stovky nových leteckých motorů. Tam byly svážené granáty, „Panzerfäuste“ a jiné střelivo. Dozorčí a strážní službu vykonávalo vojsko, které si ze sousedící Eckelmannovy továrny na likéry obstarávalo dostatek lihovin, při

čemž se nedbalo správného uskladňování; naopak se házelo páté přes deváté. Proto došlo ke katastrofě. Dne 31. července 1945 v 15.45 hodin nastal první výbuch, který otřásl okny v okruhu tří km. Nikdo ve městě v tom okamžiku netušil, že to byl signál k vraždění. Vojsko obstoupilo labský most, když v 16.10 hod. dorazili komunističtí provokatéři v doprovodu lidí v ruských vojenských stejnokrojích, začalo se s „exekucemi“. Němci, kteří nosili bílé pásky na rukávě a vraceli se ze zaměstnání, byli první obětí na Benešově mostě. Vojsko, jež bylo vyzváno předsedou MNV v Ústí n. L., panem Vondrou, aby zabránilo jakémukoliv masakru, neuposlechlo této výzvy a vraždilo se sebou. Matka, vezoucí děcko v kočárku přes most, byla ubita latí, hozena přes zábradlí s děckem do Labe za doprovodu palby ze strojní pistole.

☞ Druhý případ, který mi utkvěl v paměti a bude mně doprovázet po celý život, byl onen německého antifašisty, který se vrátil po čtyřech letech koncentračního tábora a byl zaměstnán jako montér u firmy Brönnner. Tomuto německému bojovníku proti fašismu Brainlovi byly vytrženy vlasy a pak mu bylo prostřeleno břicho. Skonal na místě.

☞ Takových případů byly stovky. Na mostě a na náměstí byli ubíjeni lidé a házeni do t. zv. Luftschutz-Wasserbehälter. Za tři hodiny bylo ubito více než 2000 lidí. Mrtví byli obírání a nakládání na auta internovanými Němci a odvázeni ke kremaci do Terezína. Průvodci mrtvých se nevrátili.

☞ Po tomto masakru se dostavili dne 1. srpna 1945 ministr vnitra Nosek a ministr Národní obrany gen. Svoboda do města. Došlo k ostré výměně názorů v radě Správní komise.

☞ Ovšem, na skutečnosti, že k výbuchu došlo z nedbalosti ze strany vojenské správy, se nic nezměnilo. Tato okolnost však nijak neomlouvala ministra Noska. Neboť ani vojsko, ani policie nesjednaly klid a pořádek, naopak samy ještě neklid podněcovaly. Skrze neschopnost a neukázněnost vojenských činitelů utrpělo české obyvatelstvo v Krásném Březně věcných škod v hodnotě 8 milionů Kčs, mimo ztráty četných domovů. A německé obyvatelstvo zaplatilo neobyčejnou ztrátou většinou nevinných lidských životů jenom proto, že se lůza chtěla obohatit a zmocnit se jejich majetků.

☞ Lidice byly živým pomníkem neblahého „furor teutonicus“, a Ústí n. L. bylo rehabilitací německých nacistických vrahů. Počet obětí tu byl téměř čtyřnásobný. Nezapjde tento zločin do dějin jako „furor Czechoslovaca plebs“?

☞ Nemáme, co bychom k tomu hroznému vyličení dodali. Leč snad jedno: Zda takové vybičování nejpustších vášní nebylo úmyslné, aby se podryly a zničily mravní základy národa, který tak byl omámen a připravován na jatka?

Příloha 2

Svědectví Aloise Ullmanna (TURNWALD, Wilhelm Karl, Dokumente zur Austreibung der Sudetendeutschen, Hrsg. von der Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung Sudetendeutscher Interessen, München 1951, s. 121 - 123)

Nr. 31

Aussig, Explosion am 30. Juli 1945

Berichter: A. U. Bericht vom 8. 2. 1951

Der Schreiber dieses Berichts ist durch verschiedene Umstände in die Lage versetzt worden, das einwandfreieste und objektivste Bild über diese Explosion und ihre folgenschweren Ereignisse zu geben:

Ich ging an diesem Tage um 10 Uhr vormittags in die innere Stadt. Schon als ich in die belebteren Straßen kam, merkte ich sowohl in der ehemaligen Dresdner als auch in der Schmejkalstraße, daß Soldaten der berüchtigten Svoboda-Garde in ihren bekannten Uniformen alle Deutschen mit weißer Armbinde von den Gehsteigen hinunterjagten oder gar hinunterwarfen. Ich erkundigte mich, was los wäre und erfuhr, daß in der Nacht die Svoboda-Garde erstmalig in Aussig eingetroffen war.

Aus den Ereignissen in den anderen Bezirken des Sudetenlandes war mir sofort klar, daß nun harte Zeiten für die Deutschen der Stadt und des Bezirkes Aussig kommen würden.

Am Bahnhof sah ich gerade, wie einem aus Prag kommenden Zug ca. 300 Personen sehr zweifelhaften Aussehens entstiegen. Diese Leute waren ungefähr im Alter von 18 bis 30 Jahren und ich bekam den Eindruck, daß wieder einmal irgendwo eine Strafanstalt entleert worden ist.

Nachmittags 15.30 Uhr saß ich in meiner Wohnung, als plötzlich ein furchtbarer Schlag erfolgte. Im Moment war ich der Meinung, daß im Nebenzimmer ein Schrank umgefallen wäre. Ich sah gleich nach, konnte aber nichts feststellen. Ich vermutete dann sofort eine Explosion und stieg auf das Hausdach. Da sah ich hinter dem Marienberg einen großen Rauchpilz aufsteigen. Es erfolgten auch noch kleinere Explosionen. Ich ging sogleich in die Stadt, eine weiße Armbinde trug ich nicht, und das war mein Glück. Die Jagd auf Deutsche hatte begonnen. Daran beteiligten sich auch die Soldaten der Svoboda-Garde und einzelne russische Soldaten waren dabei ebenfalls zu bemerken. Mit allerlei Instrumenten, wie Zaunlatten, Brechstangen, Schaufelstielen usw., die sie sich irgendwo verschafft hatten, waren diese Elemente bewaffnet. Sie schlugen damit wahllos auf die Deutschsprechenden und weiße Armbinden Tragenden ein, bis diese zusammenbrachen. Ich hatte den Eindruck, daß das nicht die im Bezirk wohnhaften Tschechen waren, sondern vielmehr die, die vormittags mit dem Zug angekommen waren. Für diese Auffassung sprach auch der Umstand, daß sie sich mit Behelfswaffen beholfen haben, die ihnen gerade in die Finger kamen.

Ich bewegte mich ungefähr zwei Stunden in der Stadt, was ich dabei sah, war grauenhaft. Sprechen durfte ich natürlich nicht, ich hätte mich sonst als Deutscher verraten.

Da um 15 Uhr Betriebsschluß war und vor allem die bei der Firma Schicht Beschäftigten über die Elbebrücken nach Hause gehen mußten, waren in der Nähe des Marktplatzes und des Bahnhofes die wildesten Gruppen tätig. Frauen mit Kinderwagen wurden in die Elbe geworfen und dann von den Soldaten als Zielscheiben benutzt, dabei wurde so lange auf die

Frauen geschossen, bis diese nicht mehr aus den Fluten auftauchten. In das Wasserreservoir am Marktplatz warf man ebenfalls Deutsche hinein und sobald sie wieder hoch kamen, drückte man sie mit Stangen wieder unter das Wasser. Erst gegen 17 Uhr konnte man einige russische Offiziere beobachten, die versuchten, die Straße freizumachen, dabei halfen ihnen auch einige tschechische Uniformierte. Durch Lautsprecher wurde dann ein Ausgehverbot tschechisch verkündet. Am 31. 7. erschien ein gedruckter Anschlag, der anordnete, daß für die Deutschen beschränktes Ausgehverbot besteht und diese ab 18 Uhr nicht mehr auf die Straßen dürfen. Für die Tschechen galt das Ausgehverbot ab 20 Uhr.

Am Abend des 30. Juli wurden die Toten an drei Stellen zusammengetragen und mit Lastautos abtransportiert. An diesen drei Stellen wurden gegen 400 Tote gezählt. Wieviele noch an anderen Stellen abtransportiert wurden und wieviele außerdem die Elbe hinunterschwammen, konnte nicht festgestellt werden. Darüber konnten nicht einmal die eingeweihtesten Kreise des Národní Výbor Aufschluß geben.

Am 30. 7. abends erfuhr ich dann noch, daß die Absicht bestünde, den ganzen Aussiger Bezirk mitsamt den angrenzenden Bezirken Teplitz und Tetschen-Bodenbach von allen Deutschen zu säubern und diese ins Innere des Landes zu verschicken, wo sie dann zur Zwangsarbeit herangezogen werden sollten.

Man beschuldigte die Deutschen offen der Sabotage und der Urheber-schaft der Explosion.

Was war nun wirklich geschehen?

Im Stadtviertel Schönriesen war die aus den Maitagen stammende Artillerie-Munition, Panzerfäuste usw. gesammelt gelagert. Nach tschechischer Aussage soll es sich dabei um 2 Millionen Stück aller Art gehandelt haben. Beim Sortieren dieser Munition beschäftigte man Häftlinge aus dem KZ-Lager Lerchenfeld, darunter auch einige prominente Nazi. Diese Häftlinge hatte man am 30. 7. überraschenderweise bereits um 14 Uhr 45 Min. aus den Fabrikanlagen entfernt und es befand sich 40 Minuten vor der Explosion kein Deutscher mehr auf dem Boden der Anlage, sondern nur noch tschechische Bewachungsorgane. Einige Sekunden vor der Explosion flog ein Flugzeug über den Stadtteil — später stellte sich heraus, daß es ein englisches war, das mit der Explosion nichts zu tun hatte, ich habe 1947 mit einem Insassen desselben gesprochen, der mir dabei seine Wahrnehmungen geschildert hat. Dieses Flugzeug spielte anfänglich bei meinen Behauptungen gegenüber tschechischen Stellen, die Ursache der Explosion betreffend, keine geringe Rolle.

Der Polizeileiter des Okresní Národní Výbor hatte sich zur Zeit der Explosion bei einem deutschen Arzt zur Visite eingefunden (Alibi) und verließ ihn erst nach der Explosion.

In der Kanzlei des Okresní Národní Výbor waren einige Amtspersonen anwesend, darunter auch der Militärkommandant. Dieser verließ sofort nach der Explosion die Kanzlei mit den Worten: „Jetzt machen wir Revolution gegen die Deutschen“, und dann begann die Schlächterei.

Ich selbst fuhr am 31. 8. nach Prag, wandte mich dort an einige mir bekannte prominente tschechische Funktionäre und schilderte meine Wahrnehmungen. Dort erklärte ich auch, daß das ein Reichstagsbrand sei,

der wohl den Anlaß dazu geben sollte, ein Massaker unter den Deutschen zu veranstalten.

Inzwischen waren auch drei tschechische Minister in Aussig gewesen, darunter auch der General Svoboda. Ich hatte den Eindruck, daß bei den Prager Amtsstellen große Verlegenheit über die Vorgänge in Aussig herrschte. Von unserer Seite wurde auch die Nachricht verbreitet, daß ausländische Journalisten die Vorgänge gefilmt hätten und dieser Film bereits in Sicherheit wäre. Die damalige tschechische Regierung hatte noch einigen Respekt vor der Meinung des westlichen Auslandes. Die Evakuierungsabsichten wurden unterdrückt und eine weitere Verfolgung der Deutschen verboten.

Bezeichnend ist, daß von den damaligen Hauptfunktionären des Okresní Národní Výbor, die die sogenannte engere Leitung bildeten, heute nur noch ein einziger lebt, die anderen sind inzwischen alle verstorben. Zugegeben muß werden, daß der damalige tschechische Bürgermeister von Aussig, Herr Vondra, mit allen Mitteln versuchte, dem Wüten des zugereisten Mobs Einhalt zu gebieten, er wäre deshalb beinahe ebenfalls in die Elbe geworfen worden.

Ende November 1945 fuhr ich abermals nach Prag und kam mit einem Tschechen aus Schönbrunn ins Gespräch. Dieser sagte mir, daß er zu einer Einvernahme wegen der Explosion als Zeuge nach Prag fahren muß. Er erklärte auch, daß er wie viele andere davon überzeugt sei, daß die Explosion von einer Kamarilla vorbereitet und durchgeführt worden sei und daß auch die Vorgänge nach der Explosion in diesen Vorbereitungsrahmen hineingehörten. Was weiter aus dieser Untersuchung wurde, konnte ich nicht erfahren, da ich den Betreffenden nicht mehr treffen konnte.

Das sind die wahren Vorgänge. Alle anderen Darstellungen, die darüber auch von tschechischer Seite veröffentlicht wurden, entsprechen nicht ganz der Wahrheit. Ebenfalls nicht der Wahrheit entsprechend ist die Darstellung im neuesten Buch von Bruno Brehm „Am Rande des Abgrunds“.

Příloha 3

Svědectví Adolfa Köhlera (AB 5/6 1949)

* * *

Über das hussitische Wüten in Aussig am 31. Juli 1945 geht uns aus unserem Leserkreis von Herrn Adolf Köhler, Dellahaufen 8, noch folgende persönliche Stellungnahme zu:

„Zu dem Bericht über die Schönriesner Explosion in der zweiten Folge des Aussiger Boten bemerke ich, daß ich nicht den Eindruck hatte, daß die Explosion die Ursache für den Massenmord in Aussig gewesen ist. Dieser Massenmord ist vielmehr vorher vorbereitet worden. Es scheint mir nicht gut denkbar zu sein, daß in der kurzen Zeit, die zwischen der Explosion und dem Beginn des Mordens verging, soviel Mob, der zum Teil aus den Centra-Werken in Tetschen kam, auf die Beine gebracht werden konnte.

Bemerkenswert war, daß die nach Obersiedlitz strömenden Schicht-Beamten von Soldaten vor dem Heimatblock abgefangen und in die Hausflure gedrängt wurden. Erst, als die Straßen halbwegs frei zu sein schienen, wurden die Deutschen in kleinen Trupps mit der Weisung heimgeschickt, sich nicht mehr auf der Gasse sehen zu lassen. In den Abendstunden wurden allerdings auch in dieser Gegend die Deutschen verprügelt, wobei einer erschlagen wurde.“

5

Příloha 4

Svědectví z druhé ruky Maxe Lahe (AB 09/1949)

Noch einmal: 31. Juli 1945

Ein guter Bekannter von mir, Herr Franz Schaller, der 1947 in Meissen verstorben ist, war beim Bartelschmied in der Töpfergasse beschäftigt. Er mußte damals an jenem furchtbaren Bluttag durch die Töpfergasse. Bei der neuen Elbebrücke wurde er mit noch drei anderen Deutschen mit vorgehaltener Pistole gezwungen, die Leichen der Erschossenen, beziehungsweise die noch zukenden Körper, in die Elbe zu werfen, bis es ihnen gelang, in einem unbewachten Augenblick zu entweichen. Sie wären wahrscheinlich sonst denselben Weg gegangen wie so viele Deutsche — eine Kugel, und dann nach in die Elbe. Ich bin dann am 7. August 1945 mit obengenanntem Herrn Schaller ausgewiesen worden und nahm mit ihm den Weg nach Meißen, wo Herr Schaller seinen Sohn fand. Dieser war bei einem Brückenbau über die Elbe beschäftigt. Wenige Tage nach unserem Eintreffen wurde dort eine Leiche aus der Elbe gezogen. Es handelte sich um einen Angestellten der Firma Schicht aus Schöbritz! Der Name ist mir leider entfallen (vielleicht Bau-

me oder Watzke?). Der am 31. Juli Ermordete hatte einen größeren Geldbetrag bei sich und außerdem den sogenannten „Antifaszistenausweis“.

Max Lahe, (13a) Kitzingen/Main, Falterstraße 19.

Wittenberge a. E. sorgte für uns

„Zum Aufsatz des Herrn Direktors Laurich über die Aussiedlung im Jahre 1945 möchte ich folgendes mitteilen: Wir befanden uns bei dem zweiten Transport, der am 5. Juni 1945 über Cottbus-Berlin in die Westprignitz ging. Während der ganzen sechs Tage erhielten wir nicht das Geringste an Verpflegung, nur einmal, und zwar am 5. Tage in Wittenberge a. d. Elbe, es war an einem Nachmittag, wurde an alle Aussiger Kaffee und je drei Pfund Brot verteilt, von der Stadt Wittenberge, als Dank für die Gastfreundschaft, die Wittenberger Schiffen in Aussig stets zuteil wurde. Das war doch gewiß ein schönes Zeichen!“

Ein Aussiger

44

Příloha 5

Svědectví Otto Weisse (AB 12/1949)

31. Juli 1945

„In Aussig habe ich die Schmerzen des 31. Juli 1945 am eigenen Leibe verspürt. Drei Monate war ich hernach arbeitsunfähig. Mir wurde an vier Stellen durch Gummischlauchhiebe die Kopfhaut bis zum Knochen durchschlagen. Drei Monate dauerte es, bis ich einigermaßen wieder hergestellt war.“

Dipl.-Ing. Otto Weiß, Sch.

35

Příloha 6

Výzva zaslaná ministru Bucherovi (AB 04/1965)

Am 31. Juli 1945 – also mehr als zwei Monate nach Einstellung der Kriegshandlungen – kam es in Aussig/Sudetenland zu einem Massaker gegen die deutsche Bevölkerung, dem in der kurzen Zeit von 15.30 bis 20 Uhr mehr als zweitausend deutsche Männer, Frauen und Kinder qualvoll zum Opfer fielen. Erst das am Abend verhängte Standrecht bündete den Aussiger Bluttag.

Dieser schauerliche Vorgang ist in zahlreichen Dokumenten bereits niedergelegt. Noch leben tausende Zeugen dieser furchtbaren Ereignisse.

Alle diese Verbrechen wurden durch das Gesetz der tschechoslowakischen Regierung vom 8. Mai 1946 – also bereits 10 Monate später – amnestiert.

Wir fordern die genaue Feststellung dieser Tatsachen durch die Bundesregierung und die gerechte Bestrafung der Schuldigen und Verantwortlichen.

Für die Bevölkerung Aussigs
der Heimatkreisrat Aussig, Stadt und Land,
Sitz in München

Příloha 8

Fotografická koláž z památeční knihy *Hilfsverein Aussig* (Treffbuch (I.) der Aussiger Hilfsverein, AB 3110, archiv Aussiger Bote)

Příloha 9

Titulní strana Aussiger Bote ze září 1951, proslov státního sekretáře Oberländera (AB 09/1951)

3. Jahrgang

September 1951

9. Folge

Aufn.: Helmut Tauber.

Staatssekretär Prof. Dr. Oberländer

auf der Großkundgebung der Aussiger in München am 12. August 1951

„Es geht nicht, daß die Welt Jüdica nicht vergißt und Aussig weiter nicht erwähnt!“

Příloha 10

Kresba zobrazující násilí na Mostě Edvarda Beneše (Unser Sudetenland, 06/1965, s. 1)

**Aus den Tagen der Vertreibung vor 20 Jahren:
Der grausame tschechische Massenmord auf der
neuen Elbebrücke in Aussig und in der Stadt.**

(Nach einer zeitgenössischen Zeichnung.)

Příloha 11

Mluvčí SL Walter Becher s předsedou Hilfsvereinů na Wittelsbacher Brücke (SdZ 14. 12. 1973, s. 3)

Příloha 12

Titulní strana SdZ ze 14. prosince 1973 (SdZ , 14. 12. 1973)

München, 14. Dezember 1973

Im Postbezug monatlich DM 4.90
Einzelpreis 1.20 Österreich vierteljährl. 75.- ö. S.

Volksgruppe vereint im Gedenken an die Toten der Vertreibung

G.B. — Der Vorabend der Unterzeichnung des sogenannten „Normalisierungsvertrages“ mit der Tschechoslowakei durch Bundeskanzler Brandt in Prag vereinte die Volksgruppe im gemeinsamen Gedenken an ihre 241 000 Vertreibungstoten, an Unrecht und Unmenschlichkeit dieser Vertreibung, von der der Vertragstext schweigt. In München, Bonn, Passau, Düsseldorf, Augsburg, Ingolstadt, Regensburg, Landsberg/Lech, Neustadt, Haßfurt und vielen anderen Orten, in denen heute Sudetendeutsche leben, Gemeinschaften gebildet haben, gedachten sie zu gleicher Stunde mit Kranzniederlegungen an Mahnmalen und auf Brücken ihrer Landsleute, die in schrecklichen Vertreibungstagen mit dem Leben dafür zahlen mußten, daß sie Deutsche, Sudetendeutsche waren, ehrten sie symbolisch für diese alle, insbesondere jene eintausend Mitbürger, die am 30. Juli 1945 ein entfesselter tschechischer Mob von der großen Brücke der nordböhmisches Stadt Aussig in die Elbe stürzte.

DIE VOLKSGRUPPE gedachte ihrer Vertreibungstoten. Der Sprecher der SL, Dr. Walter Becher, MdB, bei der Mahnfeier in München.

In München, der Hauptstadt des

Příloha 14

Odhalení pomníku na Aussiger Platz (AB 12/2013)

Enthüllung des Gedenksteins am Aussiger Platz, am 1. 8. 1970:

Der Stein zeigt das Aussiger und das Münchner Stadtwappen sowie die Inschrift: "DIESER PLATZ IST NACH DER FRÜHEREN SUDETEN-DEUTSCHEN STADT AUSSIG BENANNT. MÜNCHEN ÜBERNAHM 1952 DIE PATENSCHAFT ÜBER DIE EHEMALIGEN BÜRGER DIESER STADT."

Enthüllung des Aussiger Gedenksteins am Aussiger Platz in München-Milbertshofen, am 1. 8. 1970. Von links: 1. Vorsitzender Rudolf Schmidt, verdeckt: Bildhauer Manfred Käser, Stadtrat Preißinger, Oberbürgermeister Dr. Hans-Jochen Vogel.

Příloha 15

Památní deska odhalená v roce 2005 na Altvaterturm. Kopie byla také předána Sudetoněmeckému muzeu (archiv autora)

